

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na zhodnocení stavu životního prostředí v mikroregionu Podralsko. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část práce se zabývá vymezením základních pojmů. Je zde popsáno životní prostředí a péče o něj, právo životního prostředí, nástroje environmentální politiky, konkurenceschopnost, risk management a regionální politika. V praktické části je charakterizován mikroregion Podralsko a vytvořena SWOT analýza oblasti. Výstupem je celkové zhodnocení mikroregionu a navržení opatření pro jeho rozvoj.

Klíčová slova

Konkurenceschopnost

Region

Regionální rozvoj

Risk management

Riziko

Životní prostředí

Annotation

The thesis is focused on the evaluation of environmental situation in the micro-region Podralsko. The work is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part deals with the definition of basic concepts. There is described an environment and care, environmental law, environmental policy instruments, competitiveness, risk management and regional politics. The practical part describes the micro-region Podralsko supported with SWOT analysis of the area. The outcome is an overall assessment of the micro-region and propose measures for its development.

Key words

Competitiveness

Region

Regional development

Risk management

Risk

Environment

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala mé vedoucí diplomové práce Bc. Ing. Karině Benetti, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Lence Mrázové, která je pracovnící geoparku Ralsko za poskytnutí potřebných materiálů a informací a ochotu a čas strávený nad dotazy. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za projevenou podporu, kterou mi poskytli během psaní této diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk, značek a symbolů	12
Úvod	14
1 Životní prostředí	16
1.1 Trvale udržitelný rozvoj.....	17
1.1.1 Pilíře udržitelného rozvoje.....	18
1.2 Ochrana životního prostředí.....	19
1.3 Environmentální problémy	20
1.3.1 Ochrana ovzduší	21
1.3.2 Ochrana vody.....	22
1.3.3 Ochrana půdy.....	23
1.3.4 Ochrana lesa	25
1.3.5 Ochrana přírody a krajiny.....	26
1.3.6 Staré ekologické zátěže	26
2 Právní stránka ochrany životního prostředí	27
2.1 Environmentální legislativa	27
2.2 Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a její nápravě.....	27
2.2.1 Principy zákona	28
2.3 Ekologická újma	29
2.4 Princip „znečišťovatel platí“	29
2.4.1 Funkce principu	29
2.4.2 Nástroje provádějící princip „znečišťovatel platí“	30
2.5 Povinnost	30
2.5.1 Preventivní opatření.....	31
2.5.2 Nápravná opatření.....	31

2.6	Řízení o uložení opatření	32
2.7	Výkon opatření	32
2.8	Náhrada nákladů	32
2.9	Finanční zajištění	33
2.9.1	Hodnocení rizik ekologické újmy.....	33
2.9.2	Pojištění odpovědnosti.....	34
2.10	Výkon státní správy.....	34
2.10.1	Ministerstvo	35
2.10.2	Česká inspekce životního prostředí	35
2.11	Správní delikt	36
2.12	Další prostředky ochrany životního prostředí	36
3	Environmentální politika	37
3.1	Historie.....	37
3.1.1	Státní program ochrany přírody a krajiny ČR	38
3.1.2	Státní politika životního prostředí 2001	38
3.1.3	Státní politika životního prostředí 2004-2010.....	39
3.1.4	Státní politika životního prostředí 2012-2020.....	40
3.2	Environmentální nástroje	40
3.2.1	Dobrovolné nástroje	41
3.2.2	Environmentální vzdělávání a výchova.....	43
3.3	Ekonomické nástroje k ochraně životního prostředí.....	43
3.4	Financování ochrany životního prostředí	44
3.4.1	NÁRODNÍ PROGRAMY	45
3.4.2	FONDY A PROGRAMY EU	45
3.4.3	DANĚ	47

3.4.4	POPLATKY	48
4	Risk management	49
4.1	Riziko.....	49
4.2	Možnosti krytí rizika.....	50
4.2.1	Pojištění	51
5	Regionální rozvoj	52
5.1	Region.....	52
5.2	Regionální politika.....	53
5.3	Regionální plánování	54
5.4	Faktory rozvoje regionů.....	55
5.5	Strategický rozvojový plán	58
5.6	Regionální management	58
5.7	Environmentální politika	58
6	Konkurenceschopnost regionu	59
6.1	Strategie regionů a konkurenceschopnost.....	59
6.2	Koncept konkurenceschopnosti regionu	60
7	Mikroregion Podralsko	62
7.1	Základní charakteristika oblasti	63
7.1.1	Historie	64
7.1.2	Životní prostředí	64
7.1.3	NATURA 2000	66
7.2	Místní akční skupina Podralsko	66
7.2.1	Základní informace o LAG Podralsko.....	66
7.2.2	SCLLD 2014 - 2020	68
7.3	Bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko	69

7.4	Geopark.....	71
7.4.1	Geopark Ralsko	72
7.4.2	Činnost Geoparku Ralsko.....	72
7.5	DIAMO, státní podnik Stráž pod Ralskem.....	73
7.6	SWOT analýza oblasti	74
7.6.1	Silné stránky	74
7.6.2	Slabé stránky	75
7.6.3	Příležitosti.....	76
7.6.4	Hrozby	76
7.6.5	Shrnutí SWOT analýzy.....	77
	Závěr.....	79
	Seznam použité literatury	81

Seznam použitých zkratk, značek a symbolů

ČR	Česká republika
DPH	Daň z přidané hodnoty
EHP	Evropský hospodářský prostor
EMAS	Systém ekologického řízení a auditu
EU	Evropská unie
EVVO	Environmentální vzdělání, výchova a osvěta
HNP	Hrubý národní produkt
CHKO	Chráněná krajinná oblast
ISO	Mezinárodní organizace pro normalizaci
LAG	Local action group – místní akční skupina
MAS	Místní akční skupina
MHD	Městská hromadná doprava
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NNO	Nestátní nezisková organizace
NPR	Národní přírodní rezervace
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PR	Přírodní rezervace
RCC	Kapacita regionální konkurenceschopnosti

SCLLD	Strategie komunitně vedeného místního rozvoje
SPOP	Státní program ochrany přírody a krajiny
TUL	Technická univerzita v Liberci
UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
VLS	Vojenské lesy a statky

Úvod

Problematikou regionální politiky a regionálního rozvoje se zabývá mnoho autorů. Například Blažek a Uhlíř ve své publikaci uvádí, že existuje celá řada definic regionální politiky, ale žádná z nich nebyla akceptována za všeobecně přijatelnou. Dělí definice do dvou velkých skupin, na ty, jejichž cílem je vyrovnávání rozdílů a ty, které spíše spějí k regionální nerovnováze (Blažek, 2011). (Wokoun,2008) ve své knize Regionální rozvoj definuje regionální politiku jako soubor cílů, opatření a nástrojů, které vedou ke snižování příliš velkých rozdílů v socioekonomické úrovni jednotlivých regionů.

Hlavním cílem diplomové práce s názvem Možnosti zajištění environmentálních rizik pro úspěšný rozvoj mikroregionu Podralsko je zjištění způsobů, kterými lze předejít rizikovým faktorům v oblasti životního prostředí ve vybraném mikroregionu. Za dílčí cíle, pomocí kterých bude dosaženo hlavního cíle, bylo stanoveno vymezení vybraného mikroregionu Podralsko a určení environmentálních problémů ve zkoumané oblasti. Práce by měla odpovědět na otázku, jaká environmentální rizika se v oblasti vyskytují a jakými způsoby lze daná rizika eliminovat, popřípadě vyřešit.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahuje šest podkapitol. První z nich se zabývá problematikou životního prostředí. Definuje samotné životní prostředí a jeho ochranu, trvale udržitelný rozvoj a pilíře, na kterých je jeho teorie založena. Další podkapitola se věnuje právu, které je důležité pro životní prostředí. Nejdůležitějším dokumentem pro ochranu životního prostředí je Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a její nápravě. Též jsou zde definovány pojmy potřebné pro pochopení problematiky principu „znečišťovatel platí“ a právní stránky věci. Ve třetí kapitole je popsána environmentální politika – její vývoj, nástroje a možnosti financování. Nedílnou součástí problematiky je risk management a regionální rozvoj, které jsou definovány v kapitolách 4 a 5. V poslední kapitole teoretické části je definována konkurenceschopnost, která je potřebná pro úspěšný rozvoj regionu.

V hlavní části práce je charakterizován vybraný region, který je zajímavý svou historií a zanechaným přírodním bohatstvím, které je potřeba chránit. Důležitými částmi mikroregionu Podralsko je bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko, který svou existencí

na území působil pozitivně i negativně. Další podkapitoly jsou věnovány Geoparku Ralsko a státnímu podniku DIAMO, které svou činností ovlivňují životní prostředí oblasti. Na závěr práce je sestavena SWOT analýza oblasti, jejímž výsledkem jsou faktory, na které by se měl mikroregion zaměřit.

Mezi hlavní zdroje, které jsou použity v této práci, patří publikace Milana Damohorského Právo životního prostředí zabývající se změnami v oblasti životního prostředí a kniha od Mezříckého s názvem Environmentální politika a udržitelný rozvoj, která se zabývá různými programy, které jsou zaměřené na prevenci a řešení problémů životního prostředí a uvádí je na konkrétních případech. Publikace též vysvětluje základní rizika a nástroje politiky, které napomáhají předcházení vzniku problémů. Důležitým internetovým zdrojem jsou oficiální stránky mikroregionu Podralska, které obsahují základní informace o území, o jeho historii i životním prostředí.

Zpracování diplomové práce bylo umožněno využitím metody rešerše literatury. V praktické části je využita metoda analýzy vybrané oblasti a rizik, SWOT analýza oblasti a sběr primárních dat na institucích ve zkoumaném mikroregionu jako je například Geopark Ralsko, státní podnik DIAMO nebo Městský úřad Ralsko.

1 Životní prostředí

Životním prostředím je podle §2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí (v platném znění), „vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.“ (Damohorský, 2010, s. 28).

Podle normy ISO je environment definován jako prostředí, ve kterém je provozována činnost organizace. Prostředí zahrnuje složky ovzduší, vody, půdy, přírodních zdrojů, rostlin, živočichů a lidí a jejich vzájemné vztahy. Jakákoliv změna v životním prostředí se nazývá environmentální dopad. Může se jednat o dopad pozitivní i negativní (Veber, 2006).

Jak uvádí (Vlčková, 2008, s. 18) existuje několik základních definic životního prostředí. Jak uvádí ve své knize Průvodce ochranou životního prostředí pro veřejnou správu, můžeme definice životního prostředí označit jako statickou, dynamickou a systémovou. Dle statické definice „*je životní prostředí souborem faktorů nutných k životu živého organismu.*“ Na základě výsledků konference UNESCO byla přijata tzv. dynamická definice, která „*považuje životní prostředí za tu část světa, se kterou je sledovaný objekt ve stálé interakci, tzn., kterou používá, pozměňuje a která se nakonec, aby nezahynul, musí i přizpůsobit.*“. Systémová definice, která vznikla v 80. letech, se velmi podobá definici životního prostředí dle české legislativy. Podstatou definice je představa, že „*životní prostředí je systém složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou anebo mohou být s uvažovaným objektem ve stálé interakci.*“.

Základní podmínkou pro život člověka je příroda a další živé organismy na planetě Zemi. Vztah mezi člověkem a přírodou je v první řadě vztahem biologickým. Příroda lidem zajišťuje a dává základní biologické podmínky pro život jako je vzduch, voda, potrava, prostor, výměna látek a energií. Vztah člověka s přírodou je ale i vztahem společenským a ekonomickým. Člověk přírodu mění záměrně svou činností a ne vždy v pozitivním směru. Tím se dostává do rozporu s přírodou, narušuje její rovnováhu a ohrožuje tím život svůj i ostatních živých organismů.

Dnešní populace je závislá na moderní vědě a technice, technologiích a informacích. Největším negativem současné civilizace je nadměrné čerpání neobnovitelných přírodních zdrojů. Pro bytí člověka je základem zdravé životní prostředí. Existuje celá řada faktorů a jevů, které stav životního prostředí ovlivňují. Mezi tyto faktory a jevy patří v první řadě globální problémy, jako jsou populační exploze, potravinový problém, zdravotní stav, růst měst a energetický problém. Ochranu životního prostředí tak nelze oddělovat od problémů ostatních, ale je potřeba je řešit společně. Základem řešení je ekologická únosnost planety jako celku. Hledání takové spotřeby a uspokojování základních životních potřeb lidstva, aby nebylo ohroženo přežití ostatních organismů.

Neuvážená a masová činnost člověka vede k neustálému zhoršování stavu životního prostředí. Při čerpání přírodních zdrojů neuvažuje o vedlejších účincích, vypouští do přírody řadu škodlivých látek a ohrožuje a poškozuje tím životní prostředí. Jelikož znečištění jsou rychlá a intenzivní, příroda není schopna si s nimi sama poradit. Člověk myslí v krátkodobém horizontu a jsou pro něj důležitější přínosy a zisky nad trvale udržitelným rozvojem.

Postupně tak od 20. století vzniká potřeba ochrany životního prostředí, omezení negativních vlivů člověka na přírodu. Ochrana se stává důležitou součástí lidských činností. Lidstvo se snaží napravit to, co napáchalo. V posledních 60 letech byl problém životního prostředí chápán na území České republiky jako okrajový problém. Proto po společenských změnách v roce 1989 bylo důležité tento přístup změnit za pomoci nových právních úprav, ekonomických, technických, vědeckých a organizačních prostředků. V poslední dekádě byl zaznamenán značný posun k lepšímu v této oblasti, ale stále ještě nejsou všechny problémy vyřešeny (Damohorský, 2010).

1.1 Trvale udržitelný rozvoj

Trvale udržitelný rozvoj je jednou z nejpodstatnějších koncepcí ochrany životního prostředí. Jak uvádí (Damohorský, 2010, s. 7), „*Trvale udržitelný rozvoj je rozvojem, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*“ Trvale udržitelný rozvoj má čtyři základní dimenze, kterými je ekonomický

a technologický rozvoj, rozvoj lidské společnosti, rozvoj občanské společnosti a ekologická únosnost. Jedná se o princip, který upřednostňuje využívání obnovitelných přírodních zdrojů a který je založen na maximální šetrnosti a úspornosti ve vztahu ke zdrojům neobnovitelným. I obnovitelné zdroje se mohou časem stát zdroji neobnovitelnými, mezi ně patří i člověk, jeho práce a invence. Koncept trvale udržitelného rozvoje je nyní uznáván většinou států světa a je pro ně prioritním cílem (Damohorský, 2010).

Za nový rámec strategie civilizačního rozvoje lidstva je považován udržitelný rozvoj. Vychází z definice, která byla přijata Komisí OSN pro životní prostředí a rozvoj, z roku 1987: „*Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval schopnost příštích generací uspokojovat jejich potřeby.*“ Požadavek větší ohleduplnosti může být chápán jako brzda pokroku. Sladění hospodářských zájmů se zájmy přírody je základním principem strategie trvalé udržitelnosti (Polášková, 2011, s. 15-16).

Již staří Řekové věděli, že existuje přímá souvislost mezi kvalitou životního prostředí a zdravím. Do právního řádu začala pronikat až po negativních důsledcích, které přinesl rychlý rozvoj průmyslu. Základ pro vytvoření mezinárodního právního rámce v oblasti ochrany životního prostředí byl položen konferencí OSN o životním prostředí, schválenou Stockholmskou deklarací a vytvořeným Programem OSN pro životní prostředí. Právní rámec zahrnoval oblasti jako lidské právo, nakládání s přírodními zdroji, prevence znečištění nebo vztah mezi hospodářským rozvojem a životním prostředím.

Na základě ekologického hlediska je trvale udržitelný takový systém, který má fungující regulační mechanismy, zpětné vazby, optimální využívání přírodních zdrojů a energie, specializaci, vzájemnou spolupráci a recyklaci (Polášková, 2011).

Strategie, které jsou trvale udržitelné, jsou postaveny na třech základních pilířích – ekonomickém, environmentálním a sociálním.

1.1.1 Pilíře udržitelného rozvoje

Základem udržitelného rozvoje je tří pilířový rozvoj. Hospodářská politika má za cíl udržování rovnovážného a dynamického stavu všech pilířů současně. Základem jsou pilíře

ekonomické, sociální a environmentální. Neměla by nastat situace, kdy se jeden z pilířů vyvíjí rychleji než ty ostatní.

Z hlediska udržitelného rozvoje je ekonomický pilíř tvořen takovými ukazateli, které odrážejí národní konkurenceschopnost a známku udržitelnosti rozvoje z ekonomického hlediska. Mezi ukazatele patří produktivita práce, objem přímých zahraničních investic, průměrná délka soudního řízení, počet patentů na obyvatele, index vnímání korupce, energetická náročnost ekonomiky nebo podíl vysokoškolsky vzdělaných osob na ekonomicky aktivním obyvatelstvu.

Sociální pilíř společně s ekonomickým se snaží přecházet dlouhodobým rigiditám pracovního trhu a přispívá k vyšší kvalitě lidského života. Bez stabilního sociálního rámce není možné ekonomický pilíř stimulovat, a proto bude do budoucna jeho význam růst. Ukazatele jsou spotřeba domácností, očekávaná střední délka života, počet domácností s internetovým připojením, úroveň zadluženosti domácností nebo počet dnů ekonomicky aktivního obyvatelstva strávených v nemocnici.

Poslední pilíř je ekologický neboli environmentální. Odráží vodní hospodářství, ekologické zátěže, nakládání s odpady nebo kvalitu ovzduší. Základní podmínkou pro udržitelný socioekonomický rozvoj oblasti je kvalitní životní prostředí. Dlouhodobě kvalitní životní prostředí má pozitivní vliv na konkurenceschopnost regionu. Udržitelnost ekonomického růstu posilují investice do životního prostředí. Ty také eliminují náklady, které vznikají negativními externalitami (Nevima, 2014).

1.2 Ochrana životního prostředí

Ochrana životního prostředí definuje zákon v §9 jako „činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku“ (Damohorský, 2010, s. 29).

K aktuálním celosvětovým problémům patří péče o životní prostředí. Z dosavadních zkušeností je vychází, že společenský život přináší negativní dopady na životní prostředí.

Aby nedošlo ke katastrofálním dopadům na životní prostředí, je potřeba výrazně změnit vztah všech k jeho ochraně. V posledních letech dochází ke značným ekologickým škodám kvůli rychlému hospodářskému vývoji lidské společnosti. Vzniklé škody mohou naopak negativně ohrozit samotnou existenci lidské populace (Veber, 2006).

1.3 Environmentální problémy

S rostoucími potřebami a požadavky na jejich uspokojování roste i tlak na životní prostředí. Za hlavní příčiny negativního vlivu na životní prostředí tedy můžeme považovat stále rostoucí nároky na uspokojování lidských potřeb a růst lidské populace. Většina populací živočichů roste v závislosti na dostupnosti jeho potřeb – potrava, úkryt, partneři, choroby. Růst populace je závislý na porodnosti a úmrtnosti, pokud nepočítáme faktor migrace. Přírůstek obyvatel je poté dán rozdílem mezi počtem narozených a počtem úmrtí. Enormní růst populace je jedním z problémů, protože roste především populace v neproduktivním věku, o kterou se někdo musí starat, a tím je významně zatěžována ekonomika. Migrace obyvatel z venkova do měst je dalším problémem, který je spojený s růstem obyvatel a přetrvávající chudobou v rozvojových zemích. V důsledku zvyšování počtu obyvatel ve městech se musí města rozšiřovat a tím roste počet zastavěných ploch a to bude v budoucnosti zřejmě jeden z dalších hlavních problémů.

Environmentální problémy lze dělit z několika hledisek. Problémy mohou nabývat různého rozsahu (místně omezené nebo zasahují celé kontinenty), mohou mít krátkodobou nebo dlouhodobou povahu a nabývají různých intenzit (nízké nebo vysoké koncentrace škodlivé látky). Nejčastěji se dělá na lokální, regionální nebo globální problémy dle územního rozsahu. Je možné je také rozdělit podle složky prostředí, které se týkají. Může se jednat o problémy vody, ovzduší, půdy, biosféry apod. (Mezřický, 2005).

Poškození a ohrožení přírodních zdrojů, jako je vzduch, voda, půda, fauna a flóra, jsou běžně považovány jako externí náklady. Prostředí je veřejným statkem, proto je jeho znečištění chápáno jako negativní externalita. Ta ovlivňuje společnost jako celek. V současné době je ochrana životního prostředí celosvětovým problémem a přírodní zdroje jsou čím dál tím vzácnější a všichni jsou ovlivněni jejich neefektivním využitím. (Monti, 2003).

1.3.1 Ochrana ovzduší

Optimální a konstantní zastoupení prvků a látek, které se přirozeně vyskytují v ovzduší, jsou základním předpokladem existence současných forem života. Jedním z hlavních předpokladů příznivého stavu životního prostředí je příznivý stav ovzduší. Znečištěné ovzduší negativně ovlivňuje i stav ostatních složek životního prostředí a ekosystémů (Damohorský, 2010).

Vzduch je zdrojem kyslíku pro dýchání všech živých organismů. Na snížení kvality ovzduší se mohou podílet cizorodé látky, které unikají do ovzduší, a látky, které jsou v prostředí přirozené, ale jejich množství a koncentrace nejsou přirozené nebo jejichž přirozený výskyt ve větším množství či koncentracích je vázán na ojedinělé případy nebo specifické lokality jako jsou sopečné erupce nebo prашné bouře.

Nejčastěji jsou znečišťující látky do ovzduší vypouštěny z energetických technologií z průmyslových provozů a lidských sídel. Hlavními znečišťovateli jsou výrobní procesy, zemědělství a doprava. Nejintenzivnějším znečišťovatelem jsou spalovací procesy. V současné době je velkým problémem znečištění ovzduší automobilová doprava, která kromě smogu má za příčinu i neustálé víření usazeného prachu ve městech a je zdrojem aerosolu, který se dostává do ovzduší opotřebáváním brzdových destiček. Díky dopravě se do ovzduší může dostávat řada látek, které jsou škodlivé pro životní prostředí.

Další znečištění vzniká spalováním uhlí a ropy, tzv. fosilních paliv. Při spalování vzniká oxidací síry, která je obsažena v těchto palivech, oxid siřičitý. Celá řada oxidů dusíku vzniká v důsledku oxidace vzdušného dusíku, ke kterému dochází při spalovacích procesech. Hrozba okyselení prostředí je celosvětovým problémem, protože zplodiny ze spalování mohou vznikat téměř všude nebo mohou být rozneseny vzduchem na velké vzdálenosti. Snížení pH, neboli okyselení, může mít za následek změnu v prostředí sladkých vod, které jsou pak nevhodné pro život některých organismů. Kyselé srážky ovlivňují také negativně životaschopnost stromů v lese, omezují vitalitu půdních organismů a jsou významným faktorem ohrožení památek z kamene a vápence jako jsou sochy a budovy ve městech. Následky koroze jsou viditelné po celé Evropě (Mezřický, 2005).

Základní právní úpravou ochrany ovzduší v České republice je Zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých zákonů, který je účinný od roku 2002. Státní správu v oblasti ochrany ovzduší vykonává zejména Ministerstvo životního prostředí, Česká inspekce životního prostředí, popřípadě kraje a obce. Cílem právní úpravy není úplné zakázání znečišťování ovzduší, ale jeho omezení na únosnou míru za využití prostředků nejlepší dostupné techniky. Hlavním nástrojem na snížení znečišťování ovzduší je zejména stanovení emisních limitů. Jejich dodržování je jednou ze základních povinností provozovatelů činností, které snižují kvalitu životního prostředí. Poplatky za znečišťování ovzduší musí platit provozovatelé všech zdrojů znečištění (Damohorský, 2010).

1.3.2 Ochrana vody

Voda je jednou ze základních částí životního prostředí. Plní řadu nezastupitelných funkcí a je životně důležitá pro existenci všech živých organismů. Dostatek neznečištěné vody je proto nezbytný, ale množství a výskyt zdrojů podzemní i povrchové vody je omezený. Postupem času však narůstá počet možných využití vody. S růstem počtu obyvatel roste i spotřeba vody. Dále se využívá téměř ve všech odvětvích lidské činnosti (Damohorský, 2010).

Destilovaná voda, tedy voda v čistém stavu, se na planetě nevyskytuje nikde. V minulosti měla pramenitá voda i čerpaná podzemní voda dostatečnou kvalitu, aby mohla být použita jako pitná po malých úpravách. Nynější situace je však horší. Důsledkem lidských aktivit je, že mnoho přirozených pramenišť a podzemních zásob vody je znečištěno. Vedle přirozených látek se ve vodě vyskytují i další látky nebo se obsah přirozených látek neúměrně zvyšuje.

Průsaky z půdy, vypouštění odpadních vod z průmyslu a havárie nádrží s nebezpečnými kapalinami jsou nejčastějšími příčinami znečištění podzemních vod. Znečištěná voda má negativní vliv na zdraví člověka i na skladbu a životaschopnost organismů. Škodlivé látky obsažené ve vodě mohou způsobit otravu člověka přímo nebo nepřímo přes potravní řetězec, kdy se koncentrace škodlivin zvyšuje. Kromě možnosti otravy rtuť, kadmium nebo olovem se vodou šíří i řada nakažlivých chorob a parazitů. Látkou potřebnou pro růst rostlin jsou živiny, které se v některých vodách vyskytují nadměrně. Proces obohacování vody o nadměrné množství živin se nazývá eutrofizace. Pokud je ve vodě obsaženo

nadměrné množství živin, dochází nejprve k množení řas, sinic a dalších vodních rostlin a poté následuje množení zooplanktonu, který žije z řas. Tím postupně narůstá spotřeba kyslíku, která je potřebná pro dýchání těchto organismů a pro bakteriální rozklad jejich odumírajících těl. V těchto bezkyslíkatých podmínkách dochází k omezení života ve vodě. Nadbytek potřebných živin tak může zapříčinit i úplné zhroucení půdního ekosystému.

Kromě činnosti člověka mohou také nevhodné zásady do vodního režimu v krajině mít negativní vliv na životní prostředí. Další příčinou je odvodňování zamokřených ploch a narovnávaní toků řek a potoků. Důsledkem může být snížení samočisticí schopnosti. Při zasypávání slepých ramen řek se snižuje rozmanitost druhů v přírodě (Mezřický, 2005).

Základním dokumentem vnitrostátního práva v oblasti ochrany vod je zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů. Vodní zákon je účinný od roku 2002 a od té doby byl již několikrát novelizován. Zaměřuje se především na regulaci lidských aktivit, které mohou vést ke zhoršení stavu vod, a na čistotu vod. Zákon upravuje právní režim dvou nejvýznamnějších zdrojů ohrožení – odpadní vody a závadné látky. Jako ekonomický nástroj ochrany vod byl vytvořen poplatkový systém. Na základě systému se vybírají poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových nebo podzemních, poplatky za odebrané množství podzemní vody a platba k úhradě správy vodních toků a povodí. Česká inspekce životního prostředí nebo příslušný vodoprávní úřad smí za porušení povinností ukládat sankce (Damohorský, 2010).

1.3.3 Ochrana půdy

Zemský povrch a hmotný substrát Země se označují jako půda, která plní významné ekologické a ekonomické funkce. Půda je prostorem vody a zajišťuje její koloběh v přírodě, zachycuje sluneční paprsky, podmiňuje růst rostlin, existenci půdních organismů a všech živých organismů, je domovem surovin, minerálů a ostatního přírodního bohatství. Na půdu jsou vázány voda, lesy, rostlinstvo a živočišstvo. Z ekonomického hlediska je půda základním výrobním prostředkem a produkčním činitelem v zemědělství a lesním hospodářství, je zdrojem surovin a stanovištěm pro lidskou činnost (Damohorský, 2010).

Člověk svými činnostmi pozměnil přirozenou strukturu půdy, ovlivnil její fyzikální vlastnosti, chemismus a skladbu půdních organismů. Orání, okopávání, hnojení nebo

zavlažování vedou k těmto změnám. Neustálá snaha zvyšovat úrodu ne vždy vedla ke zlepšení podmínek pro pěstování. Mnohdy to vedlo ke zhoršení nebo až k degradaci půdy a ztrátě humusu (Mezřický, 2005).

Jeden z významných globálních problémů životního prostředí je právě degradace půdy. Ta může mít formu šíření pouští, odlesňování, odnos částic půdy vodou nebo větrem (eroze) a kontaminace půdy (Damohorský, 2010).

Špatné agrotechnické zásady jako jsou zorávání svažitých ploch, pěstování nevhodných plodin nebo využívání půd v nepříznivých klimatických podmínkách zapříčinili erozi půdy. Při půdní erozi dochází k odnášení půdních částíček vodou nebo větrem, k sesuvům půdy, které mohou být způsobené odlesněním. Příčinou erozí a vysoušení povrchové vrstvy půdy může být nadměrná pastva, rozrušování půdy kopyty dobytka nebo nedostatek statkových i průmyslových hnojiv v suchých oblastech. Nejvýznamnější příčinou znečištění půdy jsou považovány chemické kontaminace – nadměrné hnojení strojenými hnojivy, používání pesticidů a organických toxických látek a havárie. Rozklad chemikálií probíhá velmi pomalu a výrazně ovlivňují pohyb živin v půdě a snižují životaschopnost organismů. Půdu ovlivňují i kyselé srážky, které mění její pH. Změna kyselosti půdy může mít za následek snížení druhové rozmanitosti. Značná část půdy je zabrána pro výstavbu lidských sídel, průmyslových podniků, pro komunikace, lomy a povrchové doly. Jedná se o spotřebu krajiny člověkem.

Velký vliv na přírodu a společnost mají změny kvality půdy a její ztráty. Člověk přizpůsobuje přírodu svým potřebám a likviduje tak přirozený ekosystém, který je pro určité oblasti typický. Postupně si přizpůsobil původní stepi, lesy mírného pásma, polopouště a dokonce i tropické deštěné lesy. Špatné zacházení s půdou může mít za následek především snížení úrodnosti, což může vyvolat hlad a další sociální problémy (Mezřický, 2005).

Právní úprava ochrany půdy není soustředěna pouze do jednoho hlavního zákona, ale je obsažena ve více právních předpisech. Právní předpisy jsou rozděleny do několika skupin:

- právní předpisy na ochranu půdy, které vytvářejí předpoklady a podmínky pro využívání půdy v limitech ekologické únosnosti;

- právní předpisy zaměřené na ochranu zemědělské a lesní půdy
- a právní předpisy, které chrání půda společně s ochranou jiných složek životního prostředí, ekosystémů a přírodních zdrojů (Damohorský, 2010).

1.3.4 Ochrana lesa

Předmětem ochrany jsou lesy, kterými se rozumí lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa. Lesy mají důležitou hospodářskou funkci, kterou je tvorba dřevní hmoty. Příznivě působí na klimatické a vodní poměry. Lesy mají řadu mimoprodukčních funkcí. Produkují kyslík, zachycují prach a další škodlivé látky, tlumí hluk, chrání půdu před vodní a větrnou erozí, jsou přirozeným domovem pro různé druhy rostlin a živočichů a slouží i lidem k odpočinku. Lesy jsou významným krajinným prvkem.

Na lesy působí mnoho negativních přírodních a civilizačních vlivů. Některé civilizační vlivy jsou natolik silné, že ohrožují samotnou existenci lesů. Řadí se mezi ně imise škodlivých látek v ovzduší, změny klimatu, špatné hospodaření v lesích nebo bezohledné užívání lesů lidmi. Mezi přírodní vlivy patří zejména škůdci živočišného a rostlinného původu, kalamity větrné a sněhové povahy a požáry, které jsou vyvolány v období sucha samovznícením. Tyto vlivy jsou často spojeny s chováním člověka. V České republice se ohrožování lesa projevuje zejména v devastaci lesních porostů, v znečišťování lesního prostředí a v nepříznivé skladbě porostů lesních dřevin. To mělo za následek potřebu ochrany lesa prostřednictvím práva.

Zajištění existence lesů je hlavním cílem právní ochrany. Právní úprava ochrany lesů je založena na zákoně č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tzv. lesní zákon. Platná právní úprava se zaměřuje na ochranu pozemků určených k plnění funkcí lesa, na ochranu lesa při hospodaření, před škodlivými činiteli a při obecném užívání lesů. Dozor nad dodržováním povinností v oblasti ochrany lesa vykonávají příslušné orgány státní správy lesa, Česká inspekce životního prostředí, lesní stráž a Ministerstvo životního prostředí, které vykonává vrchní státní dozor (Damohorský, 2010).

1.3.5 Ochrana přírody a krajiny

Důsledkem nešetrných lidských zásahů do přírody a spontánních invazí nepůvodních druhů dochází k narušování původních biotopů a k úbytku biologické rozmanitosti. To vše představuje hrozbu pro přírodní dědictví planety a pro sociální a ekonomický vývoj lidské civilizace i jejich budoucích generací. Rozšiřování lidských sídel a budování technické infrastruktury mají za následek úbytek přírodních ekosystémů a nedotčených míst divočiny. Jednou z priorit státu je ochrana živých i neživých složek přírody, šetrné zacházení s přírodními zdroji, ochrana rozmanitosti forem života a obnova přírodní rovnováhy. Za tímto účelem je potřeba vytvářet legislativní prostředky a nástroje.

Ochrana přírody a krajiny je založena na zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Přijetím zákona došlo k posílení právní úpravy v této oblasti. Jedná se o komplexní právní normu, která upravuje speciální ochranu územní a druhovou, ochranu veškeré přírody a krajiny, rostlinstva, živočišstva a prvků neživé přírody (Damohorský, 2010).

1.3.6 Staré ekologické zátěže

Za kontaminovaná místa jsou považovány kontaminace horninového prostředí, podzemních nebo povrchových vod. K těmto poškození došlo nevhodným nakládáním s nebezpečnými látkami v minulosti. Lze za ně považovat takové zátěže, jejich původce kontaminace již neexistuje, anebo není znám. Může se jednat například o skládky odpadů, drobné provozovny, bývalé vojenské základy apod. Gesci a koordinaci postupu MŽP podle zákona zastřešuje odbor environmentálních rizik a ekologických škod (mzp.cz, 2008-2015).

2 Právní stránka ochrany životního prostředí

Ochrana životního prostředí ČR je řešena prostřednictvím různých zákonů. V roce 2008 byl přijat zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů (dále jen zákon o předcházení ekologické újmě). Z tohoto zákona vyplývají povinnosti pro provozní činnosti, které jsou uvedené v příloze zmíněného zákona. Tyto aktivity jsou považovány za rizikové pro životní prostředí a lidské zdraví. Provozovatelé činností, které jsou uvedené v příloze zákona, musí znát veškerá rizika ekologické újmy, která by mohla nastat během jejich činnosti (Damohorský, 2010).

2.1 Environmentální legislativa

Legislativa životního prostředí má dlouholetou tradici. Na webových stránkách Ministerstva životního prostředí lze nalézt kompletní a aktualizovaný přehled dokumentů, které byly postupně vytvořeny. MŽP rozdělilo environmentální legislativu do několika tematických okruhů, mezi které patří například vodní hospodářství, ochrana ovzduší, přírody, půdního fondu, energetika, hluk nebo ochrana klimatu (Veber, 2006).

2.2 Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a její nápravě

Jak je uvedeno v zákoně č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmě a její nápravě: *„Tento zákon zpracovává příslušný předpis Evropských společenství a upravuje práva a povinnosti osob při předcházení ekologické újmě a při její nápravě, došlo-li k ní nebo hrozí-li bezprostředně na chráněných druzích volně žijících živočichů či planě rostoucích rostlin, na přírodních stanovištích vymezených tímto zákonem, na vodě nebo půdě, a dále výkon státní správy v této oblasti.“* (Zákon č. 167/2008 Sb., § 1, odst. 1).

Tento zákon platí na ekologickou újmu nebo bezprostřední hrozbu jejího vzniku, pokud vznikla provozní činností vymezenou tímto zákonem. Podle (Zákon č. 167/2008 Sb., § 2). *„Provozní činností je činnost vykonávaná v rámci hospodářské činnosti, obchodu nebo podnikání, bez ohledu na její soukromou či veřejnou povahu nebo na její ziskový či neziskový charakter.“* Za tuto provozní činnost se považuje například odběr povrchových vod podléhající povolení podle zvláštního právního předpisu, přeprava nebezpečných

chemických látek, vypouštění odpadních vod do vod povrchových nebo podzemních podléhajících povolení podle zvláštního předpisu. Provozovatelem těchto činností je právnická nebo fyzická osoba, která vykonává nebo řídí provozní činnost zařazenou do seznamu provozních činností (Zákon č. 167/2008 Sb., § 1, odst. 2).

Zákon se nevztahuje na ekologickou újmu nebo bezprostřední hrozbu jejího vzniku, pokud je jejím důvodem například ozbrojený konflikt, povstání nebo živelné události výjimečné a neodvratitelné povahy nebo činnost, na kterou se vztahuje Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii a jiné (Zákon č. 167/2008 Sb., § 1, odst. 3).

2.2.1 Principy zákona

Zákon o předcházení ekologické újmy je založen na několika principech:

- Princip prevence – v případě bezprostřední hrozby ekologické újmy má provozovatel vybraných činností povinnost provádět nezbytná preventivní opatření. Současně nese s tím spojené náklady a má povinnost o vzniklé skutečnosti informovat příslušný orgán státní správy, který může provozovateli uložit preventivní opatření, stanovit jejich podmínky a určit lhůtu k provedení vybraných opatření.
- Princip „znečišťovatel platí“ – finančně odpovědný za činnost, která způsobila ekologickou újmu nebo bezprostřední hrozbu takové újmy, je provozovatel. Tento princip by měl provozovatele donutit přijmout opatření a rozvíjet postupy ke snižování vzniku rizika ekologické újmy, aby jejich finanční odpovědnost byla snížena.
- Princip naturální restituce – princip, který upřednostňuje nápravná opatření před finanční náhradou. Klade důraz na obnovení nebo nahrazení poškozeného přírodního zdroje do jeho původního stavu.
- Princip objektivní odpovědnosti – princip, ze kterého vychází povinnost prevence nebo nápravy ekologické újmy. Zákon přináší podstatnou změnu a to v podobě toho, že podmínkou provedení nápravných opatření provozovatelem není jeho protiprávní jednání. V současné legislativě stačí prokázat příčinnou souvislost mezi provozní činností, která je uvedena v příloze zákona, a vznikem ekologické újmy.

Není potřeba prokázat protiprávní jednání a zavinění ve formě úmyslu nebo nedbalosti (mzp.cz, 2008-2015).

2.3 Ekologická újma

Dle tohoto zákona se ekologickou újmou rozumí nepříznivá měřitelná změna přírodního zdroje nebo měřitelné zhoršení jeho funkcí, která se může projevit přímo nebo nepřímo (Zákon č. 167/2008 Sb., § 2).

Pokud provozovatel provozní činnosti způsobil újmu na životním prostředí před rokem 2008, náhradu škod platil stát. Po roce 2008 zákon přináší podstatnou změnu v podobě tzv. objektivní odpovědnosti. Nyní stačí prokázat příčinnou souvislost mezi provozní činností a vznikem ekologické újmy (businessinfo.cz, 1997-2016).

2.4 Princip „znečišťovatel platí“

Jedná se o jeden z principů, které jsou vedle právních norem nejvýznamnější částí platné legislativy. Právní principy působí regulativně. Společným rysem principů je i nezbytná uznatelnost ze strany státu. Princip „znečišťovatel platí“ byl definován a poprvé zaveden počátkem 70. let minulého století jako mezinárodně uznávaný princip v rámci OECD. Jak uvádí (Vícha, 2014) je znečišťovatelem fyzická nebo právnická osoba, která provozuje nebezpečné zařízení dle platného práva a je odpovědná za jeho provoz.

2.4.1 Funkce principu

Princip plní hned několik funkcí. První z nich je funkce ekonomické integrace, která odpovídá definici v doporučení OECD. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj využívala princip za účelem vyhnouti se pokřivením mezinárodního obchodu a investic. Podstatou bylo, že výjimky nesmí způsobovat podstatné pokřivení.

Druhou funkcí je funkce přerozdělovací. Jednoznačně se již jedná o nástroj politiky životního prostředí. Plní funkci ekonomického pravidla, kdy část zisku, který znečišťovatel získá svými aktivitami, které životní prostředí znečišťují, předává veřejné správě. Z tohoto pohledu je princip kritizován, protože znečišťovatel si podle něj kupuje právo znečišťovat.

Na druhou stranu díky tomuto principu získávají orgány veřejné správy finanční prostředky na ochranu životního prostředí. Touto funkcí dochází v podstatě k naplňování léčebné funkce politiky životního prostředí.

Třetí základní fází vývoje je funkce preventivní. Znečišťovatel je stimulován prostřednictvím ekonomických signálů k zavádění opatření, která snižují znečištění životního prostředí. Může se jednat o různé nové technologie a politiky. Princip je vyjádřen pomocí poplatků za znečišťování. Prostřednictvím poplatků je pomáháno financovat politiku ochrany životního prostředí (Vícha, 2014).

2.4.2 Nástroje provádějící princip „znečišťovatel platí“

Princip je prováděn nejčastěji pomocí ekonomických nástrojů. Mezi nástroje ekonomické, které plní funkci motivační, lze řadit například různé poplatky, odvody, platby za znečištění, ekologické daně nebo pravidla pro poskytování veřejné podpory na ochranu životního prostředí. V různé míře jsou ekonomické nástroje využívány k dosažení tří cílů – náprava problému s vymezením vlastnických práv, stanovení a vynucení cen za produkci spotřebovaného zdroje a poškozené životní prostředí a podpora přechodu k žádoucímu chování. Ekonomické nástroje slouží k minimalizaci a eliminaci škodlivých následků, které vznikly u postižených subjektů. Daně slouží ke zdanění spotřeby surovin nebo energií. V oblasti emisí znečišťujících látek do vody nebo ovzduší se jedná o emisní poplatky.

Ekonomické nástroje jsou nejčastěji doplněny odpovědnostními a sankčními nástroji. Nástroje odpovědnostní plní funkci kompenzační. Ekologicko-právní odpovědnost zahrnuje odpovědnost za ztráty na životním prostředí i deliktní. Deliktní odpovědnost může být trestní nebo správní. Vznikne porušením ustanovení právních předpisů na ochranu životního prostředí nebo jeho složek (Vícha, 2014).

2.5 Povinnost

Povinností provozovatele činnosti je předcházet vzniku ekologické újmy a v daném rozsahu přijímat preventivní opatření. Pokud je ekologická újma neohraničeného charakteru a je způsobena více provozovateli, vzniká povinnost všem, jejichž provozní

činnost přímo souvisí s danou újmou. Všichni provozovatelé jsou pak povinni provádět preventivní nebo nápravná opatření společně a bez rozdílu (Zákon č. 167/2008 Sb., § 3).

2.5.1 Preventivní opatření

Prostředky, které jsou přijaty v důsledku událostí, jednání nebo opomenutí, které bezprostředně vede k hrozbě ekologické újmy, se nazývají preventivním opatřením. Hlavním záměrem je předejít nebo minimalizovat újmu. V případě, že provozovatel zjistí možnost bezprostředně hrozící ekologické újmy, provede neprodleně nezbytná preventivní opatření a veškeré informace o okolnostech ohlásí příslušnému orgánu. Pokud přijatá preventivní opatření hrozbu neodstraní, je provozovatel povinen tuto skutečnost oznámit. Příslušný orgán si může kdykoliv vyžádat od provozovatele informace o bezprostřední hrozbě ekologické újmy nebo o okolnostech, které takové hrozbě nasvědčují. Provozovatel musí tyto informace bez zbytečných odkladů poskytnout. Není-li provozovatel znám, nebo pokud je ve stanovené lhůtě neprovede provozovatel sám, zajistí uskutečnění preventivních opatření příslušný orgán (Zákon č. 167/2008 Sb., § 6).

2.5.2 Nápravná opatření

Kroky přijaté ke zmírnění dopadů ekologické újmy jsou opatření nápravná. Úmyslem je obnovit, ozdravit nebo nahradit poškozené přírodní zdroje, jejich zhoršené funkce anebo poskytnout přiměřenou náhradu těchto zdrojů nebo jejich funkcí. V případě vzniku ekologické újmy musí provozovatel okamžitě realizovat veškerá možná nápravná opatření ke kontrole, omezení, odstranění nebo jinému zvládnutí znečišťujících látek nebo jiných škodlivých faktorů. Cílem opatření je zmírnit ekologickou újmu a nepříznivé účinky na lidské zdraví nebo předejít jejímu dalšímu rozšiřování. Všechny důležité informace o okolnostech vzniku újmy a o nápravných opatřeních je provozovatel povinen oznámit příslušnému orgánu. Pokud nápravná opatření nezajistí sám provozovatel nebo provozovatel není znám, je povinností příslušného orgánu je vykonat místo něj (Zákon č. 167/2008 Sb., § 7).

2.6 Řízení o uložení opatření

Příslušný orgán může zahájit řízení o uložení preventivních opatřeních nebo nápravných opatřeních, pokud se dozví skutečnosti, které vedli k tomu, že mohlo dojít k ekologické újmě nebo pokud hrozí její vznik. Řízení může být zahájeno také na základě žádosti fyzické nebo právnické osoby, pokud jsou ekologickou újmu dotřeny nebo je dotření pravděpodobné. Zahájení řízení oznámí příslušný orgán zveřejněním na portálu veřejné správy a informuje o něm správní orgán, který rozhoduje o preventivních nebo nápravných opatřeních (Zákon č. 167/2008 Sb., § 8).

2.7 Výkon opatření

Při provádění preventivních nebo nápravných opatření smí pověřeni zaměstnanci provozovatele a příslušného orgánu vstupovat a vjíždět na cizí nemovitost, která je dotčená ekologickou újmu, po předchozím oznámení vlastníkovi nemovitosti. Jedná-li se o bezprostřední a neodkladné preventivní nebo nápravné opatření, mohou výše uvedené osoby vstoupit na cizí pozemek i bez vědomí vlastníka. Musí o tom být co nejdříve informován a znát okolnosti, které ke vstupu vedly. Opatření prováděná na cizím pozemku musí vykonávat tak, aby co nejméně omezovala vlastníka a osoby užívající nemovitost (Zákon č. 167/2008 Sb., § 9).

2.8 Náhrada nákladů

Povinnost nést náklady za preventivní a nápravná opatření má provozovatel, který ekologickou újmu způsobil, a to i za situace, kdy opatření zajistil příslušný orgán. V případě, že újmu nebo její bezprostřední hrozbu způsobil více provozovatelů, sdílí náklady společně a nerozdílně. Pokud provozovatel provedl preventivní a nápravná opatření, a přesto nastane ekologická újma, nenese za ni náklady. Pokud byla újma způsobena třetí osobou nebo je důsledkem splnění rozhodnutí orgánu veřejné správy, také za ni nenese náklady. Pokud příslušný orgán hradí náklady místo provozovatele, jsou tyto náklady placeny ze státního rozpočtu. Neodkladně uloží provozovateli povinnost náklady uhradit. Takto vybrané náklady jsou vybírány příslušným orgánem a jsou příjmem státního

rozpočtu. Řízení o náhradě nákladů musí být zahájeno do pěti let ode dne ukončení opatření nebo do pěti let ode dne, kdy byl zjištěn odpovědný provozovatel nebo třetí osoba. Lhůta se počítá ode dne události, která nastala později. Podle (Zákon č. 167/2008 Sb., § 13, odst. 4) *„Nelze-li provozovatele zjistit nebo pokud zanikl nebo zemřel bez právního nástupce, nebo jde-li o nedobytnou pohledávku nebo prokáže-li provozovatel, že nenese náklady podle tohoto zákona, hradí náklady stát. V těchto případech stát hradí náklady jen nad rámec, v němž bylo zabránění nebo odstranění ekologické újmy nahrazeno z majetku nebo finančního zajištění provozovatele. Za stát jedná příslušný orgán.“* V těchto případech lze k uhrazení vzniklých nákladů použít zvláštní účet kraje zřízený podle zvláštního právního předpisu (Zákon č. 167/2008 Sb., § 12, § 13).

2.9 Finanční zajištění

Provozovatel provozní činnosti je povinen zabezpečit finanční zajištění k náhradě nákladů dle zákona. Objem finančního zajištění musí odpovídat rozsahu možných nákladů a závažnosti vytvářeného rizika ekologické újmy. Pro zjištění musí být provedeno hodnocení rizik jednotlivých provozních činností, které chce provozovatel vykonávat, a musí být průběžně aktualizováno. Bez zajištění financí nelze provozní činnost vykonávat.

Pokud je prokázáno, že provozovaná činnost může způsobit ekologickou újmu s náklady na nápravu nižšími než 20 000 000 Kč nebo s náklady na nápravu vyššími než 20 000 000 Kč a registrací provozovatele v Programu EMAS, nemusí mít provozovatel finanční zajištění. Pokud provozovatel vypouští odpadní vody, které neobsahují nebezpečné závadné látky, není povinen mít finanční zajištění. Podle (Zákon č. 167/2008 Sb., § 14, odst. 5). *„Způsob hodnocení rizik, kritéria posuzování dostatečného finančního zajištění pro provozovatele a bližší podmínky provádění a způsobu finančního zajištění k provedení preventivních opatření a nápravných opatření stanoví vláda nařízením.“* (Zákon č. 167/2008 Sb., § 14).

2.9.1 Hodnocení rizik ekologické újmy

Každý provozovatel musí zpracovávat základní nebo i podrobné hodnocení rizik ekologické újmy. Na základě výsledků musí možné ekologické újmě předcházet nebo její negativní účinky nahradit formou finančního zajištění. Zákon upravuje povinnost

finančního zajištění formou pojištění nebo bankovní záruky. Bez vyhodnocení možných rizik nelze provozní činnost uvedenou v příloze zákona vykonávat (businessinfo.cz, 1997-2016).

Povinnost provádět Hodnocení rizika ekologické újmy vzniká od 1. 1. 2013. Hodnocení je prováděno na základě Nařízení vlády č. 295/2011 o způsobu hodnocení rizik ekologické újmy a bližších podmínkách finančního zajištění (enviweb.cz, 2003-2012).

2.9.2 Pojištění odpovědnosti

V současné době je při provozních činnostech velká pravděpodobnost vzniku ekologické újmy. V reakci na implementaci Evropské směrnice do českého práva začala řada pojišťoven nabízet pojištění environmentálních rizik. Pojištěním lze docílit ochrany proti finančním dopadům ekologické újmy, kterou provozovatel způsobil svou provozní činností, a naplnit požadavek finančního zajištění dle zákona. Existuje celá řada pojišťoven, které nabízí produkty na pojištění ekologické újmy.

Pojišťovna Renomia nabízí pojištění ekologické újmy, které se vztahuje zejména na náklady na nápravu ekologické újmy, na realizaci preventivních opatření, právního zastoupení a na šetření, odstranění, vyčištění či monitoring ekologické újmy. (renomia.cz, 2016).

Společnost Respect nabízí pojištění, které je určeno zejména pro petrochemické společnosti, dodavatele energií, zemědělské společnosti, environmentální konzultanty a řadu dalších společností. Pojištění environmentálních rizik se vztahuje například na škody na majetku, na zdraví nebo na životě, náklady na obnovu, pozvolné a postupné škody nebo na dodatečné nepředvídatelné náklady (respect.cz, 2008).

2.10 Výkon státní správy

Státní správu dle zákona vykonávají příslušné orgány. Mezi tyto orgány patří ministerstvo, Česká inspekce životního prostředí, správy národních parků a správy chráněných krajinných oblastí, Ministerstvo obrany, Ministerstvo zdravotnictví, krajské hygienické stanice a újezdní úřady (Zákon č. 167/2008 Sb., § 16).

Stát je odpovědný za ochranu a stav životního prostředí a proto je jeho povinností, aby vytvořil dostatečné právní, ekonomické, politické a institucionální zajištění této ochrany. Moc zákonodárná, výkonná i soudní jsou angažovány v otázkách životního prostředí a do jisté míry za něj odpovídají. Moc zákonodárná a soudní nemají specializované orgány na ochranu životního prostředí. Role soudní moci bude pravděpodobně do budoucna růst. Nasvědčují tomu statistiky rostoucího počtu řešených případů v oblasti životního prostředí.

Orgány moci výkonné mají hlavní roli v oblasti životního prostředí. Jejich prostřednictvím dochází k rozhodování o jednotlivých věcech a k aplikaci jednotlivých právních předpisů (Damohorský, 2010).

2.10.1 Ministerstvo

Na úseku předcházení a nápravy ekologické újmy je ústředním správním úřadem ministerstvo. Vykonává dozor nad dalšími příslušnými orgány, které vykonávají působnost stanovenou Zákonem. Eviduje případy ekologické újmy a její bezprostřední hrozby na území celé České republiky a jejich řešení. Prověřuje nařízení inspekce a správ vydaných na základě Zákona (Zákon č. 167/2008 Sb., § 16, odst. 2).

2.10.2 Česká inspekce životního prostředí

Česká inspekce životního prostředí je jeden ze speciálních orgánů státní správy, který má celorepublikovou působnost a je podřízena MŽP. Vykonává státní dozor v oblasti životního prostředí. V rámci své působnosti dozírá na dodržování právních norem, kontroluje uložená opatření, požaduje odstranění zjištěných nedostatků a ukládá jejich nápravu. Základními funkcemi jsou kontrolní, sankční a nápravné činnosti (Damohorský, 2010).

V rámci zákona o ekologické újmě Česká inspekce životního prostředí přijímá informace o bezprostřední hrozbě ekologické újmy a o vzniklé újmě. Inspekce rozhoduje o náhradě nákladů, zjišťuje a eviduje případy ekologické újmy, ukládá pokuty a vede přehledy informací o případech (Zákon č. 167/2008 Sb., § 16, odst. 3).

2.11 Správní delikt

Správního deliktu se provozovatel dopustí v případě, že neprovede preventivní opatření, neinformuje příslušné orgány o důležitých okolnostech týkajících se možné hrozby ekologické újmy nebo o jejím vzniku, nezrealizuje všechna možná nápravná opatření nebo pokud vykonává provozní činnost bez finančního zajištění. Pokuta do 1 000 000 Kč se ukládá za správní delikt nesdělení informací nebo za výkon činnosti bez zajištění. Za ostatní delikty může být provozovateli uložena pokuta až do 5 000 000 Kč. Při určování výše pokuty se bere v potaz závažnost správního deliktu, způsob jeho spáchání, následky a okolnosti spáchání. Pokuta je vybírána orgánem, který ji uložil, a vymáhá ji celní úřad. Finanční obnos je příjmem do Státního fondu životního prostředí České republiky.

Nezbytný širší rámec pro přijímání právních předpisů představuje ekologická politika státu. Tvoří ji nástroje právní, politické, ekonomické, osvětové, výchovné a řada dalších nástrojů (Zákon č. 167/2008 Sb., § 19).

2.12 Další prostředky ochrany životního prostředí

Při ochraně životního prostředí se využívá celá řada dalších prostředků, které se s právem vzájemně doplňují. Tyto prostředky hrají mnohdy významnou a klíčovou roli v ochraně tohoto prostředí. Jedná se o ekonomické, vědecké, technologické a technické, politické, osvětové, výchovné, vzdělávací i organizační prostředky a nástroje. Každý z těchto prostředků je svým způsobem jedinečný a nenahraditelný a na právo je velmi úzce vázán. O právu to latí dvojnásobně díky jeho přesnosti, závaznosti a vynutitelnosti. Všechny tyto nástroje musí fungovat společně s právem a vytvářejí předpoklady pro jeho působení. Právo lze ostatními prostředky nahradit pouze zčásti. Právo a nástroje právem upravené jsou pro ochranu životního prostředí nezbytné a ve své podstatě nezastupitelné a velmi významné. O dalších nástrojích bude pojednáno v kapitole 3 (Damohorský, 2010).

3 Environmentální politika

V odborné literatuře současné doby existují různé definice politiky ochrany životního prostředí. Většinou jsou za politiku životního prostředí považována určitá pravidla a nařízení neboli různě dlouhé záměry v oblasti ochrany. Nositeli může být stát nebo různé organizace. Stát tato pravidla vytváří kvůli předpokladu selhání trhu v této oblasti, existenci veřejných statků a neschopnosti starat se o zájmy životního prostředí ze strany soukromých subjektů (Vlčková, 2008).

3.1 Historie

Do roku 1989 nevěnovalo bývalé Československo environmentální politice žádnou větší pozornost. Po roce 1989 vzniká na území České republiky Ministerstvo životního prostředí a Federální výbor pro životní prostředí a zájem o životní prostředí stoupá. O rok později je publikována tzv. Modrá kniha, která podává informace o stavu životního prostředí na území České republiky. Na ni poté navazuje Duhový program, ve kterém jsou zpracována návrhy na ozdravení a nápravu.

V letech 1990 až 1992 dochází k úspěchům jak v oblasti environmentální politiky, tak i v oblasti práva životního prostředí České republiky. V dalších šesti letech je značně opomíjena potřeba připravit české právo na harmonizaci s legislativou Evropské unie. Toto období je velmi málo rozvíjeno v oblasti práva a politiky ochrany životního prostředí. V roce 1996 byl vládou přijat dokument Státní politika ochrany životního prostředí, který byl vypracován Ministerstvem životního prostředí. S výjimkou lesního zákona není přijat žádný významný právní předpis v ekologické oblasti.

Období let 1998-2004 je od toho předešlého velmi plodné v oblasti práva a politiky. V roce 1998 byl přijat Státní program ochrany přírody a krajiny ČR. V letech 1999 a 2001 byly přijaty Státní politiky životního prostředí. V roce 2000 jsou tyto politiky doplněny o Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice. Znamenitého rozvoje v oblasti českého práva životního prostředí bylo dosaženo hlavně v letech 2000 až 2004, který byl z velké části ovlivněn rychlou harmonizací tohoto úseku s právem životního prostředí Evropského společenství (Damohorský, 2010).

3.1.1 Státní program ochrany přírody a krajiny ČR

SPOP ČR byl přijat v roce 1998 a v roce 2009 byl aktualizován. Tento program je aktualizován na přírodní složky životního prostředí (lesy, půdu, vodu, přírodu a krajinu) a hodnotí dosažený stav těchto složek a ekosystémů. Klasifikuje účinnost nástrojů jejich ochrany, stanovuje cíle a principy programu, zejména ze strategického hlediska. Na závěr stanovuje prioritní úkoly a opatření na různých úsecích – programových, legislativních, ekonomických a informačních (Damohorský, 2010).

3.1.2 Státní politika životního prostředí 2001

Státní politika životního prostředí přijata v roce 2001 je dokument, který plně vycházel z principu udržitelného rozvoje. Mezi hlavní zásady stavěl účast veřejnosti, prevenci a předběžnou opatrnost, snižování rizika již u zdroje, princip ekonomické odpovědnosti, zásady subsidiarity, integrace, nejlepší dostupné techniky a zásady substituce. Důraz byl kladen i na mezisektorovou spolupráci a provázanost odvětvových politik.

Cíle a opatření se týkaly jednotlivých složek a úseku životního prostředí (atmosféra, hydrosféra, lidská sídla, biota, ...) a sektorových politik (těžba nerostných surovin, energetika, průmysl, obchod, nakládání s odpady, doprava, zemědělství, zdraví obyvatelstva, cestovní ruch, regionální rozvoj, ...). Mezi prioritní obecné cíle a úkoly patřilo například prosazovat princip trvale udržitelného rozvoje, zapojit se do mezinárodní spolupráce a přispívat k řešení globálních problémů životního prostředí, elektronická veřejná správa, rozvoj environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty nebo zvýšit účinnost státní správy v oblasti přípravy zákonů a nařízení nutných k přenosu práva životního prostředí Evropského společenství. Cílů a opatření v oblasti jednotlivých složek životního prostředí bylo mnoho, mezi ty nejdůležitější patřilo například snižování emisí oxidu dusíku, revitalizace říčních systémů, vytvoření soustavy chráněných území NATURA 2000. Hlavním právním úkolem v této oblasti bylo dokončení harmonizace českého práva s legislativou Evropského společenství.

Mezi používané nástroje Státní politiky životního prostředí, pomocí kterých bylo dosahováno jednotlivých úkolů, patří právní, ekonomické, informační, vzdělávací, výchovné, osvětové, institucionální nástroje, dobrovolné nástroje pro podporu životního

prostředí, participace obyvatel a Agenda 21, výzkum a vývoj, územní plánování, ekosystémový přístup a mezinárodní spolupráce. Cíle a opatření byly pro jednotlivé nástroje stanoveny v krátkodobém, střednědobém i dlouhodobém horizontu.

Dokument byl poměrně komplexní, vyvážený a ambiciózní. Při jeho plnění došlo ke zlepšení a udržení stavu životního prostředí. To bylo důležité především ve fázi konce příprav České republiky na vstup do Evropské unie a na začátku plného členství. Rozhodujícím cílem Státní politiky životního prostředí byl optimální vývojový scénář tzv. "Evropa 2005". To znamenalo dosažení průměrného standardního životního prostředí a environmentální infrastruktury členských zemí Evropské unie v roce 2005. Cíl byl splněn pouze z části (Damohorský, 2010).

3.1.3 Státní politika životního prostředí 2004-2010

Těsně před vstupem do Evropské unie byla přijata Státní politika životního prostředí České republiky na období 2004-2010. Vychází z platného 6. akčního programu Evropské unie. Dokument se zabývá výchozími podmínkami, cíli v prioritních oblastech, sektorovými politikami, nástroji uskutečňování této politiky, včetně ekonomického rozboru a financování. Odpovídá potřebám a úkolům České republiky jako nové členské země EU. Jedná se o dlouhodobý politický dokument, který by měl ovlivňovat přijímání, změny a provádění sektorových politik a měl by být uplatňován v praxi.

Cíle jsou rozděleny do čtyř oblastí, obdobně jako je tomu v 6. akčním programu EU. Dělí se na:

- ochranu přírody, krajiny a biologické rozmanitosti;
- udržitelné využívání přírodních zdrojů, materiálové toky a nakládání s odpady;
- životní prostředí a kvalita života a
- ochranu klimatického systému Země a omezení dálkového přenosu znečištění.

Pro realizaci Státní politiky životního prostředí jsou využívány nástroje, které zahrnují zvyšování povědomí veřejnosti, zapojování veřejnosti, výzkum a vývoj, mezinárodní spolupráce, nástroje povahy institucionální, právní, ekonomické, dobrovolné a informační. Uplatňování politiky je potřeba především v sektorových politikách, které zahrnují oblast energetiky, těžby nerostných surovin, zemědělství a lesního hospodářství, obchodu,

dopravy, ochrany životního prostředí ve vztahu ke zdraví, cestovního ruchu a oblast regionálního rozvoje spolu s obnovou venkova (Damohorský, 2010).

Období let 2004-2010 vedlo ke zpomalení tempa zlepšování životního prostředí, v některých případech to vedlo dokonce ke stagnaci a zhoršení stavu. Vedl k tomu například hospodářský růst, rychlý nárůst automobilové dopravy, růst produkce komunálního odpadu či energetická a materiálová náročnost. Podařilo se navázat dobrou spolupráci s ostatními odvětvími při tvorbě sektorových politik. Existují zde však i nadále rezervy. Slabým místem je často propojení cílů s praxí a zpětná vazba. V tomto období bylo stanoveno několik cílů a opatření, z nichž některá již byla splněna, některá částečně, jiná přetrvávají nebo je těžké je plnit (mzp.cz, 2008-2015).

3.1.4 Státní politika životního prostředí 2012-2020

Státní politika životního prostředí pro období 2012-2020 vymezuje plán na realizaci efektivní ochrany životního prostředí v České republice. Jejím hlavním cílem je zabezpečit zdravé a kvalitní životní prostředí, výrazně přispět k efektivnímu využívání zdrojů a minimalizovat negativní dopady lidské činnosti na životní prostředí v České republice i za hranice státu. Smyslem je také přispět ke zlepšování kvality života v Evropě i celosvětově. Politika je zaměřena na ochranu a udržitelné využívání zdrojů, ochranu klimatu a zlepšení kvality ovzduší, ochranu přírody a krajiny a bezpečné prostředí.

Kladen je důraz na plnění závazků, které plynou ze schválené legislativy Evropské unie v oblasti životního prostředí. Česká republika bude aktivně rozvíjet bilaterální a multilaterální spolupráci. Ta bude napomáhat k řešení národních, regionálních a globálních problémů. Česká republika bude přispívat svými odborníky a zkušenostmi. Pro financování navrhovaných opatření se budou využívat především prostředky z fondů Evropské unie, protože finanční zdroje ze státního rozpočtu ČR jsou omezené (mzp.cz, 2008-2015).

3.2 Environmentální nástroje

Politika životního prostředí může využívat různých nástrojů, které jsou rozepsány v následujících dvou podkapitolách.

3.2.1 Dobrovolné nástroje

Dobrovolné nástroje jsou aktivity subjektů, kterými se snaží snižovat negativní dopady jejich činností na životní prostředí. Aktivity jsou zaváděny a realizovány na základě svobodného rozhodnutí a jsou nad rámec platných legislativních norem. Uplatňování těchto nástrojů v praxi je podporováno Státní politikou životního prostředí a formou národních programů, které jsou schváleny na úrovni vlády České republiky a realizovány Ministerstvem životního prostředí. Tyto dobrovolné nástroje vedou k ozdravení životního prostředí, přispívají k realizaci udržitelné výroby a spotřeby, zvyšování konkurenceschopnosti podniku, budování lepší image a úspory provozních nákladů. Základními principy jsou dobrovolnost, prevence a systematický přístup. Preventivní princip se zaměřuje na odstraňování příčin environmentálních problémů a systematickost působí na takové oblasti a aktivity firmy, které mají negativní vliv na životní prostředí. Mezi dobrovolné nástroje patří EMAS, environmentální účetnictví, čistší produkce, environmentální značení, šetrná veřejná správa a dobrovolné dohody.

- **EMAS**

System environmentálního řízení a auditu je program, který představuje jeden ze způsobů, jakými lze přistoupit k zavedení systému environmentálního řízení. Toto řízení lze chápat jako součást řízení organizace, která má za cíl zahrnout do své komplexní strategie a každodenní činnosti požadavek na ochranu životního prostředí. Jedná se o nejrozšířenější způsob, kterým může firma prohlašovat, že v rámci svých aktivit dbá na ochranu životního prostředí a zvažuje jejich dopad na životní prostředí.

- **Environmentální účetnictví**

Zavádění účetnictví udržitelného rozvoje je stále více podporováno vzhledem ke schválení Strategie udržitelného rozvoje. Jedná se o nástroj, který měří a vyhodnocuje všechny tři pilíře udržitelného rozvoje. Prostřednictvím environmentálního účetnictví lze posuzovat účinnost a efektivnost dobrovolných nástrojů a legislativních opatření, které mohou být v prosazování koncepce využívány. Tento nástroj slouží na podporu rozhodování v podniku. Poskytuje informace o ekonomickém zhodnocení dopadů šetrného přístupu k životnímu prostředí. Veškerá data jsou poskytována i externím stranám, které se

o podnik zajímají, jako jsou akcionáři, investoři, věřitelé, orgány státní správy, obchodní partneři a veřejnost.

- **Čistší produkce**

Jedná se o preventivní strategii v ochraně životního prostředí. Zaměřuje se především na odstraňování příčin vzniku problémů na životním prostředí na úrovni podniků a organizací. Hledá řešení, jak problémům předcházet a jak je minimalizovat. Podporuje efektivní využívání vstupů a snižuje rizika vůči životnímu prostředí i člověku. Čistší produkce je ekonomicky výhodný prostředek, jak snížit negativní dopady výroby nebo poskytování služeb na životní prostředí. Stanovené postupy lze využívat všestranně, jak na malý tak velký podnik či na různé obory podnikání.

- **Environmentální značení**

Dalším dobrovolným informačním nástrojem, který je celosvětově uplatňován a je založen na mezinárodních normách, se nazývá environmentální značení. Základem konceptu je vyhodnocení vlastností produktů a jejich vliv na životní prostředí. Produkty jsou označovány různými značkami, které jsou doplněny o stručnou informaci o vlastnostech daného produktu. Označení sděluje ověřené, přesné a nezavádějící informace o environmentálních aspektech produktu. Cílem těchto značek je zvýšit poptávku po produktech, které jsou méně škodlivé pro životní prostředí.

- **Šetrná veřejná správa**

Zelené zakázky jsou takové nákupy, které provádí státní nebo veřejná správa za uplatňování požadavků na environmentální vlastnosti produktů. Největšími spotřebiteli v Evropě jsou právě veřejné instituce, které mohou ovlivnit trh s tímto zbožím díky své kupní síle a být tak příkladem ostatním. V některých oblastech jsou veřejné instituce významným odběratelem a poskytují tak poskytovatelům produktů stimuly pro vývoj a produkci. Šetrná veřejná správa má výhody nejen pro životní prostředí, ale i pro samotné instituce, které šetrné zakázky zadávají. Tyto zakázky institucím snižují jejich provozní náklady a v očích veřejnosti si stojí lépe.

- **Dobrovolné dohody**

Smluvní dohody nebo závazky, které jsou zavřené mezi veřejnou autoritou a soukromými subjekty nad rámec povinností vyplývajících z platných zákonů, se nazývají dobrovolné dohody. Tyto dohody jsou založeny na vyjednávání. V procesu lze nalézt efektivnější, rychlejší a často i méně náklady řešení určitého problému.

3.2.2 Environmentální vzdělávání a výchova

Vzdělávání, výchova, osvěta a poradenství v oblasti životního prostředí je významným preventivním nástrojem Státní politiky životního prostředí České republiky. EVVO vede občany k tomu, aby mysleli a jednali v souladu s principy udržitelného rozvoje. Snaží se je vést k tomu, aby měl každý úctu ke všem formám života. Hlavním garantem koordinace EVVO a resortem podporovaného environmentálního poradenství v České republice je Ministerstvo životního prostředí.

Environmentální vzdělávání je dlouhodobý proces. Jedná se o celoživotní učení, které přináší znalosti a poznatky z výzkumů a vědy, nových legislativních norem, a aplikace nabytých vědomostí v odborné, profesní a soukromé sféře. Hlavním úkolem environmentální výchovy je naučit mladou generaci hodnotám a jednáním, která jsou nezbytná pro ochranu životního prostředí. Na dospělé populaci a veřejnost je pak zaměřena osvěta, která jim poskytuje informace. Odborné rady, doporučení veřejnosti, prezentování výsledků vědy a výzkumu ve prospěch životního prostředí poskytuje environmentální poradenství. Snaží se také ovlivňovat veřejnost ve smyslu udržitelného rozvoje (mzp.cz, 2008-2015).

3.3 Ekonomické nástroje k ochraně životního prostředí

Ekonomie a ekologie vychází ze stejného slovního základu (oikos – domov), proto je omylem stavět ekonomii a ekologii do protikladu. Dlouhodobě stabilní ekonomické modely pomáhá chápat a tvořit znalost ekologických principů fungování přírody. Do rozporu se tato dvě odvětví dostávají, pokud je v primitivnějším ekonomickém modelu upřednostňován okamžitý zisk před střednědobou perspektivou.

Pokud je znečištění v toleranci, lze uplatnit ekonomické autoregulační systémy a principy. Obzvláště vyspělé státy se snaží hledat různé ekonomické nástroje pro udržitelný rozvoj. V rámci udržitelného rozvoje lze aplikovat například tyto principy:

- princip předběžné opatrnosti – princip, který se používá tam, kde by mohly být důsledky problémů velmi závažné.
- princip prevence – uplatnění je většinou účinnější a méně nákladné než samotná náprava škod. Zejména to platí u nevratně poškozených složek jako je vyčerpání zdrojů, narušení ekosystému nebo poškození zdraví.
- princip exaktnosti – udržitelný rozvoj je postaven na vědeckých poznatcích. Úkoly a opatření musí být měřitelné a kontrolovatelné.
- princip minimalizace znečištění u zdroje – za nejschůdnější je považováno minimalizovat znečištění nebo samotné riziko přímo u jeho zdroje.
- princip substituce – tam, kde je to technicky a ekonomicky možné, by měly být výrobky a činnosti, které škodí životnímu prostředí, nahrazovány neškodlivými výrobky a činnostmi.

Klíčovou zásadou je, že znečišťovatel má platit předpokládané poškození životního prostředí. Zásada je logická, ale těžko řešitelná je výše postihu. Ten, kdo negativně ovlivňuje životní prostředí, odpovídá za újmu, kterou životnímu prostředí způsobil. Tento princip znamená, že subjekt zahrnuje negativní externality do nákladů. Cílem ekonomických nástrojů je donutit výrobce k technologickým inovacím, recyklaci a úsporám energie (Polášková, 2011).

3.4 Financování ochrany životního prostředí

Základním předpokladem pro přípravu projektů a jejich realizaci s cílem zlepšit stav jednotlivých složek životního prostředí je financování. Získání dostatku finančních prostředků na projekty podporující udržitelný rozvoj je velmi důležitým aspektem (businessinfo.cz, 1997-2016).

3.4.1 NÁRODNÍ PROGRAMY

Státní fond životního prostředí České republiky a státní rozpočet jsou nejdůležitějšími finančními zdroji na poskytování podpory v oblasti environmentální ochrany. V rámci vyhlášených národních programů, mezi které patří Program péče o krajinu, Program stabilizace lesa Jizerských hor, Program odstraňování škod po Sovětské armádě a dotace nestátním neziskovým organizacím, jsou poskytovány podpory (mzp.cz, 2008-2015).

Podpory ze Státního fondu životního prostředí ČR jsou poskytovány formou dotace, půjček nebo formou příspěvku na úhradu úroků. Jedná se o specificky zaměřenou instituci, která je významným finančním zdrojem. Hlavní příjmy Fondu, které nejsou součástí příjmů do státního rozpočtu, jsou především z plateb za znečišťování nebo poškozování jednotlivých složek životního prostředí - poplatky za vypouštění odpadních vod, odvody za odnětí půdy, poplatky za ukládání odpadů, poplatky za znečištění ovzduší. O poskytování prostředků rozhoduje ministr životního prostředí na základě doporučení Rady Fondu. Státní fond životního prostředí ČR je jedním ze základních ekonomických nástrojů pro plnění Státní politiky životního prostředí a závazků, které vyplývají z mezinárodních úmluv o ochraně životního prostředí a vyplývajících ze členství v Evropské unii (sfzp.cz, 2016).

Na základě veřejného výběrového řízení mohou být poskytovány finance nestátním neziskovým organizacím na jejich aktivity v oblasti životního prostředí. Řízení vždy proběhne o rok dříve, než kdy má proběhnout realizace projektu. Dotace jsou poskytovány ze státního rozpočtu vždy na příslušný kalendářní rok (mzp.cz, 2008-2015).

3.4.2 FONDY A PROGRAMY EU

Na ochranu životního prostředí existuje celá řada fondů a programů. Některé programy a fondy byly České republice zpřístupněny po vstupu do Evropské unie.

- **Finanční mechanismy EHP a Norska**

V roce 2003 byla podepsána Dohoda o účasti České republiky v Evropském hospodářském prostoru. Dohoda byla uzavřena mezi Evropským společenstvím a zeměmi Evropského sdružení volného obchodu (Lichtenštejnsko, Island a Norsko). Dle této úmluvy země

Evropského sdružení volného obchodu budou přispívat 3 starým a 10 novým členským státům v rámci Evropského hospodářského prostoru na projekty v prioritních oblastech. Na základě Dohody jsou v České republice podporovány projekty na ochranu životního prostředí, uchovávání kulturního dědictví, vědu a výzkum atd.

- **Revolvingový fond Ministerstva životního prostředí**

Finanční pomoc formou půjčky nebo grantu, kterou poskytuje Ministerstvo životního prostředí v rámci Revolvingového fondu. Projekty, které jsou tímto fondem podporovány, musí mít pozitivní vliv na životní prostředí a udržitelný rozvoj. Zároveň musí být v souladu s právními předpisy České republiky i Evropských společenství.

- **Komunitární program LIFE**

Program LIFE je finanční nástroj úzce zaměřený na životní prostředí. Je realizován na základě dvou víceletých pracovních období, který na sebe navzájem navazují. Skládá se ze dvou Podprogramů - Podprogram pro životní prostředí a Podprogram pro oblast klimatu. Každý z nich se pak dále dělí na tři prioritní pilíře. Jednotlivé Podprogramy mají definované velmi specifické cíle, priority, oblasti a typy podporovaných aktivit, očekávané výsledky a maximální míru kofinancování. Program spojuje zdroje a odborné zkušenosti a poskytuje platformu pro přípravu a výměnu osvědčených postupů a znalostí.

- **Program švýcarsko-české spolupráce**

Švýcarsko se rozhodlo realizovat program, který má za cíl přispět ke snížení hospodářských a sociálních rozdílů v rámci rozšířené Evropské unie. V rámci této spolupráce poskytne Švýcarská konfederace miliardu švýcarských franků státům, které přistoupili do EU v roce 2004. Program je zaměřen na šest prioritních os, mezi které patří i životní prostředí a infrastruktura. V oblasti životního prostředí jsou prioritními cíli zvýšit energetickou efektivitu, zlepšit kvalitu ovzduší a podporovat transfer znalostí v rámci Fondu environmentální odbornosti.

- **Operační program Životní prostředí 2014-2020**

Operační program Životní prostředí obecně přispívá ke zlepšování stavu ovzduší, vody a půdy, zabývá se problematikou odpadů a průmyslového znečištění, podporuje využívání obnovitelných zdrojů energie, napomáhá pečovat o přírodu. Programy mohou být financovány z Evropského fondu pro regionální rozvoj nebo z Fondu soudržnosti. Operační program vytváří rámec pro přípravu těchto projektů (mzp.cz, 2008-2015).

Program řídí Ministerstvo životního prostředí. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky a Státní fond životního prostředí České republiky jsou zprostředkovávajícími subjekty. Dozor nad programem má Monitorovací výbor, který se skládá ze zástupců řídicího orgánu, zprostředkujících subjektů a zástupců partnerů jako jsou kraje, obce, nestátní neziskové organizace apod.

V současném období se program zabývá pěti prioritními oblastmi. Oproti minulému období došlo ke snížení počtu prioritních os. V programovacím období 2014-2010 lze získat podporu aktivit z oblastí:

- čistota vody – zlepšování kvality vod a snižování rizika povodní,
- kvalita ovzduší – zlepšování kvality ovzduší v lidských sídlech,
- zpracování odpadu – odpady a materiálové toky, ekologické zátěže a rizika,
- ochrana přírody – ochrana a péče o přírodu a krajinu,
- energetické úspory – zvýšení využití obnovitelných zdrojů energie (opzp.cz, 2015).

- **Fond soudržnosti**

Za účelem posilování hospodářské a sociální soudržnosti byl Evropskou unií vytvořen Fond soudržnosti. Fond je určen členským státům EU, jejich HNP na obyvatele, měřený paritou kupní síly, je nižší než 90% průměru EU. Poskytuje velké finanční prostředky na projekty v oblasti životního prostředí a dopravy.

3.4.3 DANĚ

Snížení poškození životního prostředí a jeho dopadů na zdraví obyvatelstva je hlavním cílem ekologické daňové reformy. Statky a služby, jejichž výroba nebo spotřeba vede

k negativnímu dopadu na životní prostředí a lidské zdraví, jsou předmětem zdanění. Předmětem daně jsou zemní plyn, pevná paliva a elektřina.

Nejen energetické daně a daň z minerálních olejů v sobě nosí environmentální aspekt. V podobě daňových úlev nebo osvobození lze tento aspekt najít i u daně z příjmů, DPH, daně z nemovitostí, daně silniční, ale i u daně dědické a darovací.

3.4.4 POPLATKY

Poplatky jsou povinné platby, které postihují podle jednotlivých zákonů využívání přírodních zdrojů, znečišťování životního prostředí a ohrožování zdraví a životů všech živých organismů v důsledku činnosti člověka. "Znečišťovatel platí" je jednou ze zásad, které poplatky naplňují a přispívají k promítnutí negativních externalit do nákladů toho, kdo ji způsobil. Tím napomáhají ke snižování množství škodlivin uvolňovaných do životního prostředí a omezování využívání přírodních zdrojů.

Od daní se poplatky liší tím, že jejich výnos je používán na nápravu některých škod na životním prostředí nebo na podporu ekologicky příznivých projektů. Poplatky, které nejsou prioritně určeny na ochranu životního prostředí, mohou obsahovat environmentální aspekt jako například mýtné. K ochraně životního prostředí se používají zejména poplatky za znečištění ovzduší, platba za odebrání množství podzemní vody, poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových, úhrada z dobývacího prostoru, odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, poplatek za odnětí dle lesního zákona, poplatky za uložení odpadů nebo registrační a evidenční poplatek dle zákona o obalech. Veškeré příjmy z poplatků jsou zveřejňovány každý rok ve Statistické ročence životního prostředí. (mzp.cz, 2008-2015).

4 Risk management

Řízení rizika je speciální obor, kterým se lidé snaží zvládnout riziko pomocí určitých vědeckých přístupů. Spočívá v analýze ekonomické činnosti z hlediska různých druhů rizik. Risk management se snaží chránit současná a budoucí aktiva podniku. Hlavním úkolem rizikového manažera je dosáhnout přijatelného stupně bezpečnosti při vynaložení optimálních nákladů na prevenci a pojištění. Pro případ krizových situací musí zajistit dostatečné vytvoření rezerv, aby došlo k rychlému znovuoobnovení výroby a opětovnému uvedení do stabilizovaného stavu. Cílem je dosažení bezpečné činnosti při co nejnižších nákladech.

Risk management lze rozdělit do tří fází:

- Identifikace rizika – snaha o zjištění, která rizika mohou ohrožovat ekonomickou stabilitu. Nejprve se zjistí stav aktiv. Poté je potřeba se zaměřit na zjištění rizik, která mohou aktiva ohrozit. Může se jednat o rizika, která působí uvnitř podniku (požár, krádež, poruchy, ...) nebo rizika působící vně firmy (přírodní nebezpečí, ekologická rizika, ...).
- Ocenění a kvantifikace rizik – je potřeba zjistit, jakou váhu jednotlivá rizika mají a jaký mohou mít dopad na finanční situaci subjektu.
- Kontrola a financování rizik – přijímání opatření k předcházení škod. V první řadě se snažíme všem rizikům předejít, buď za pomoci strategických opatření (používání bezpečnějších technologií, změna systému práce, ...) nebo fyzických opatření (protipožární zařízení, bezpečnostní zámky, ...). Pokud riziku nelze předejít, uvažuje risk management o finanční eliminaci v podobě krytí rizik z vlastních zdrojů nebo samopojištěním nebo přenesením rizika na specializovanou instituci, která se pojistnou ochranou zabývá (Ducháčková, 2005).

4.1 Riziko

Jak uvádí (Ducháčková, 2005, s. 9), „riziko je nejistota, která se dá měřit (počtem pravděpodobnosti)“. Podle určité hodnoty pravděpodobnosti lze riziko měřit. Riziko je stav, kdy budoucí situace má předem stanovenou hodnotu pravděpodobnosti a je známo

její rozdělení. Riziko lze chápat jako možnost vzniku události s výsledkem, který je odchylný od cíle s určitou objektivní pravděpodobností.

V odborné terminologii je pojem riziko používán v několika různých významech. Jednoznačná definice neexistuje. Nejčastěji je za riziko považováno nebezpečí či hrozba. Tedy možnost vzniku určité škody, ztráty a nezdaru. Dále může být riziko chápáno jako potenciální příčina nebo zdroj nežádoucí události. Pojem riziko je úzce spjat s pojmy pravděpodobnost, nejistota a variabilita (Kruliš, 2011).

Jedním z členění rizik je rozdělení na čistá a spekulativní. V případě čistého rizika se jedná pouze o záporné odchylky od cíle. U spekulativního rizika může jít o záporné i kladné odchylky od cíle, člověk ho podstupuje dobrovolně a bývá spojeno s hraním hazardních her nebo spekulacemi na burze. Čistá rizika lze dělit na objektivní (nezávislé na lidech) a subjektivní (závislé na činnosti lidí). Rizika lze dále dělit na přírodní a vyvolaná lidským faktorem (technická a vyvolaná lidmi) (Ducháčková, 2005).

Rizika lze dále dělit na finanční a nefinanční. Termín riziko zahrnuje situace, na které působí nepříznivé okolnosti, které mohou finanční riziko zahrnovat. Finanční riziko přináší peněžní ztrátu a zahrnuje vztah mezi subjektem a očekávaným příjmem. V důsledku finančního rizika může být příjem ztracen (Smejkal, 2003).

Významným rozdělením je rozlišení rizik na statická a dynamická. Rizika statická obsahují takové ztráty, které nachází příčinu mimo změny v ekonomice. Mohou spočívat v přírodních nebezpečích nebo v nepoctivosti. Znamenají zničení majetku nebo selhání lidského faktoru. Bývají předvídatelné kvůli tendenci opakovat se v čase s určitou pravidelností. Dynamická rizika jsou způsobena změnami v okolí firmy nebo ve firmě samotné. Vznikají působením vnějších faktorů, kterými je například politika, ekonomika, průmysl, konkurence nebo spotřebitelé. Není možné tato rizika příliš ovlivnit a často bývají příčinou finančních rizik (Smejkal, 2003).

4.2 Možnosti krytí rizika

Existence rizik je nevyhnutelná, proto se subjekty snaží nalézt nástroje a metody, kterými je sníží. Rizika, která nelze odvrátit nebo omezit, je možné krýt prostřednictvím financí.

Jedná se o finanční zabezpečení náhrady vzniklých škod. Existuje několik způsobů, kterými se lze finančně vyrovnat s rizikem. Finanční krytí lze uskutečnit ve formě krytí prostřednictvím státu, individuálním krytím nebo pojištěním. Krytí prostřednictvím státu nastává při řešení škod hromadného rozsahu (Ducháčková, 2005).

Podle (Ducháčková, 2005) tvorba individuálních rezerv znamená individuální zabezpečení. Krytí rizik probíhá prostřednictvím různých forem spoření. Za rezervy jsou považována aktiva, která jsou určena na mimořádné okolnosti. Vytváření rezerv je jednou z nejpoužívanějších metod snižování rizika. Nejčastěji jsou vytvářeny hmotné a finanční rezervy. V následující subkapitole je detailněji popsána možnost přenesení rizika na specializovanou instituci (Smejkal, 2003).

4.2.1 Pojištění

Pojištění patří mezi jednu z nejstarších forem přenosu rizika. Negativní důsledky rizika jsou pomocí pojištění přenesena na pojišťovnu, která škody kryje zcela anebo z části. Pojištěný subjekt platí pojišťovně pojistné ve smluvené výši. Pojištění je jinou možností k vytváření individuálních rezerv. Největší výhodou pojištění je snížení objemu vázaného kapitálu. Tento kapitál může být využit pro investice. Mezi nevýhody patří nutnost úhrady pojištění a snaha pojišťoven výši spoluúčasti omezit nebo ji vyloučit (Smejkal, 2003).

S přesunem rizika na pojistitele je spjato pojištění, které se zabývá pouze riziky čistými. V případě pojištění se jedná o přesun rizika na specializovanou instituci (pojistitele) a tvorbu rezerv, která je potřebná ke krytí rizik. Rezervy se vytváří prostřednictvím příspěvků, které zúčastnění vkládají. Pojištění je nástroj finanční eliminace rizik (Ducháčková, 2005).

5 Regionální rozvoj

Teorií regionálního rozvoje bylo vytvořeno velmi mnoho. Lze je klasifikovat různými způsoby. Tradičně však tyto teorie bývají děleny do dvou velkých skupin. První skupinu tvoří teorie regionální rovnováhy, které jsou založeny na principu, že tendencí regionálního rozvoje je vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Druhou skupinou jsou teorie regionální nerovnováhy, podle nichž dochází k prohlubování meziregionálních rozdílů (Blažek, 2011).

Regionální rozvoj zahrnuje hospodářský a sociální rozvoj i rozvoj jednotlivých složek. Složky regionálního rozvoje jsou navzájem propojeny. Smyslem rozvoje určité oblasti je zlepšování podmínek tak, aby blahobyt obyvatel rostl nebo se udržoval (Maier, 2012).

Jak uvádí (Skokan, 2004) regionální rozvoj je představován souborem procesů, které se konají v rámci složitého systému region. Je nezbytné používat systémový přístup pro působení a řízení těchto procesů. Regionální politika se zabývá podporou regionálního rozvoje.

5.1 Region

Prozatím nebyla vytvořena přijatelná definice regionu. Regiony jsou výsledkem procesu konstrukce, abstrakce nebo zobecnění. Vznikají procesem regionalizace. Existuje celá řada typologizace regionů, které kombinují tři základní aspekty, území, velikost a věcný obsah. Významný německý geograf H. H. Blotevogel rozlišuje následující typy regionů:

- reálné regiony – regiony, které jsou vědeckými konstrukcemi. Vznikají na základě účelu nebo teorie. Reálný region může mít podobu jednoznačně lokalizovaného nebo funkčního regionu.
- regiony vymezené lidskými aktivitami a činnostmi – vznikají každodenní činností individuálních nebo kolektivních aktérů.
- identifikační regiony – regiony, které jsou jako regiony vnímány. Vznikají prostřednictvím společenské komunikace.

Pojmy region a regionální jsou nositeli nadějí, jak vyřešit problémy technologického rozvoje, globalizace ekonomiky nebo trvale udržitelného rozvoje (Ježek, 2008).

Podle (Maiera, 2012) má pojem region různé významy. Regiony jsou chápány jako území různého druhu, který mohou být rozlišovány podle charakteristik. Zpravidla lze však regiony rozlišovat na fyzické, administrativně správní a funkční. Fyzický region je vytvořené území se stejnými nebo podobnými přírodními podmínkami. Administrativně správní má jasně vymezené hranice. Funkční region bývá vymezen přechodnými hranicemi. Regiony mohou být různě veliké.

Z hlediska hospodářského vývoje se v České republice rozlišují dva typy regionů. Prvními jsou regiony s rozvojovou dynamikou. Tyto regiony jsou atraktivní pro zahraniční investory. Převážně se jedná o regionální metropole, lázeňské oblasti a pohraniční regiony s prosperující tržní ekonomikou. Druhou skupinou jsou regiony problémové se soustředěnou podporou státu. Problémové regiony se dále dělí na tři typy dle negativních důsledků ekonomické transformace. Strukturálně postižená území mají vysoké zastoupení průmyslu a vysoký stupeň urbanizace. Průmyslová základna prochází restrukturalizací a s tím je spojená nadprůměrná nezaměstnanost. Druhým typem jsou hospodářsky slabé regiony s nízkou životní úrovní, s vysokým podílem zaměstnanosti v primárním sektoru, s nízkou hustotou zalidnění a s vysokou úrovní nezaměstnanosti. Většinou se jedná o venkovské oblasti, které jsou charakteristické nízkým stupněm urbanizace a pomalým ekonomickým rozvojem. Jejich dominantou bývá lepší životní prostředí. Posledním typem problémového regionu jsou území s vysoce nadprůměrnou nezaměstnaností (Skokan, 2004).

5.2 Regionální politika

Definice existuje nespočet, ale žádná nebyla uznána za všeobecně přijatelnou. Lze ji definovat jako soubor cílů, opatření a nástrojů vedoucích ke snižování velkých rozdílů v socioekonomické úrovni jednotlivých regionů. B. Goodall ji definuje jako „*součást státní politiky, která ovlivňuje rozmístění hlavních ekonomických zdrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho části. Regionální politika zahrnuje opatření napomáhající jednak růstu stupně ekonomické aktivity v území, kde je vysoká nezaměstnanost a malá naděje*

na přirozený ekonomický růst, a na druhé straně opatření sloužící kontrole ekonomických aktivit v územích s nadměrným růstem“.

Regionální problémy mohou být způsobeny různými faktory, které jsou ekonomické i neekonomické povahy. Hlavními faktory je relativně nízká mobilita pracovních sil a kapitálu, geografická odlehlost, nedostatečné přírodní zdroje, nevyhovující ekonomická struktura regionu, psychologické faktory a institucionální faktor. Vnější ekonomika a demografická situace také přispívají k nerovnoměrnému regionálnímu rozvoji. Koncentrace problémů v určitých oblastech vede ke vzniku regionů například s vysokou nezaměstnaností, se špatnou kvalitou životního prostředí nebo s upadajícími základními odvětvími.

Ze zmíněných meziregionálních odlišností vyplývá existence regionální politiky. Její praktická realizace je závislá na splnění určitých podmínek. Musí být vůle se problémy zabývat, ale i je řešit. Existence regionální politiky je závislá na několika motivech – politický, ekonomický, sociální a ekologický.

Z identifikace regionálních problémů vycházejí cíle regionální politiky. V jednotlivých časových obdobích dochází k jejich konkretizaci pro lepší kontrolovatelnost a splnitelnost. Konkrétním cílem může být například snížení výrazných meziregionálních disparit na úrovni nezaměstnanosti, zlepšení vybavenosti regionu technickou infrastrukturou nebo zkvalitnění ekologické situace v regionu. Z cílů jsou následně odvozovány nástroje regionální politiky. Nástroje mohou být makroekonomické (snížování inflace, regionalizace daní, uvalení dovozních limitů apod.), mikroekonomické (výkup nemovitostí, subvence na pracovní sílu, levné půjčky apod.) nebo ostatní (Wokoun, 2008).

5.3 Regionální plánování

V 50. a 60. letech 20. století dochází ke značnému rozšíření regionálního plánování. Snaha řešit problém, které byly spojené s ekonomickým růstem a rostoucími územními rozdíly, byla hlavní příčinou. Hlavním úkolem bylo stanovení rámce pro soukromé investice a další významné aktivity, které byly financovány z veřejných zdrojů. O pár let později bylo zjištěno, že většina problémů vyřešena nebyla a očekávání nebyla naplněna z důvodu malé

prosaditelnosti. Od roku 1994 je požadováno pro čerpání ze strukturálních fondů, aby projekty vycházely z příslušných strategických dokumentů.

Strategické plánování je proces vytváření a prosazování společného zájmu regionu. Součástí je situační analýza, formulace rozvojové vize, cílů rozvoje, vhodných strategií a opatření, která vedou k dosažení cílů, vlastní realizace a kontrola. Regionální plány vznikají k řešení problémů většího počtu měst nebo obcí. Hlavním cílem je koordinace regionálního rozvoje. Plány by měly obsahovat pouze ta témata, na kterých se aktéři dohodnou, že jsou pro ně prioritní (Ježek, 2008).

Podle (Wokoun, 2003, s. 14), „*lze regionální plánování charakterizovat jako proces promyšlené aplikace opatření regionální politiky do konkrétních podmínek jednotlivých regionů, tedy jako metodologický přístup k realizaci regionální politiky*“.

Strategické plánování je výchozím bodem, který vymezuje základní cíle a nástroje k jejich dosažení. Samotná realizace cílů závisí nejen na kvalitě plánovacího procesu, ale i na vedení, koordinaci, organizování, komunikaci a kontrole. V posledních letech se hovoří o potřebném přechodu od regionálního plánování k managementu regionálního rozvoje (Ježek, 2008).

5.4 Faktory rozvoje regionů

Pro rozvoj regionů je důležitá jeho atraktivita pro obyvatele, návštěvníky a firmy. Preference každé z těchto skupin jsou různé. Pro obyvatele je důležitá atraktivita bydlení, pro návštěvníky okolí a mít důvod do regionu přijet a pro firmy možnost atraktivních investic. Pokud chce region nějakým způsobem ovlivnit svůj rozvoj, musí znát společné potřeby obyvatel, turistů a firem, a také podmínky a faktory pro jejich naplnění. Ovlivňování podmínek v regionu je úkolem managementu regionálního rozvoje. Cílem je zajistit atraktivitu oblasti pro všechny výše uvedené skupiny. Hospodářský rozvoj je klíčový z hlediska dlouhodobého rozvoje regionu. Vytváří zdroje pro rozvoj a je podmínkou atraktivity pro investory a obyvatele. Pokud se hospodářský rozvoj neděje na úkor jiných oblastí, je také jednou z podmínek a součástí udržitelného rozvoje. Nastane-li hospodářský úpadek, znamená to i úpadek regionu.

Podle (Skokan, 2004) působí na rozvoj regionu několik lokalizačních faktorů. Ty ovlivňují umístění firem a institucí v regionu. Mezi tyto faktory patří například přírodní podmínky, které v současné době opět nabývají na velkém významu především kvůli otázce životního prostředí. Dále je pro regionální rozvoj důležitá dostupnost výrobních faktorů (práce, půda, kapitál) a zdrojů vstupů do výrobního procesu. Neméně důležitými faktory jsou dopravní infrastruktura, úroveň technického pokroku, přítomnost národních a nadnárodních firem, kvalifikovaná pracovní síla a dostatečná dodavatelská síť. Velmi podstatné jsou také měkké faktory, jako jsou sociální prostředí, atraktivita bydlení, volnočasové aktivity a možnost rekreace.

Jak uvádí (Maier, 2012) lze faktory rozdělit do tří skupin. Faktory významné pro podnikatele, pro obyvatele a obecně významné faktory.

- **Faktory významné pro podnikatele**

Pro každou z firem jsou důležité jiné zdroje a v různé míře. Všeobecně jsou pro každou z firem důležité následující faktory.

- Lidské zdroje – Pro firmu je důležité množství a kvalita pracovní síly, její cena a dostupnost. Kvalitou lidského zdroje se rozumí jeho vzdělanost a potřebná kvalifikace, která odpovídá požadavkům firmy, která chce v regionu investovat. V průběhu let se potřebná kvalifikace mění. Nyní jsou žádaní vysoce kvalifikovaní a vzdělaní lidé a pracovníci vědy a výzkumu. V minulosti naopak byla potřeba levná pracovní síla a pracovníci kvalifikovaní ve zpracovatelském průmyslu.
- Dostupnost pozemků a budov – Pro rozvoj firem ale i regionů je potřeba dostupnost nových pozemků nebo budov pro realizaci investic. V současné době jsou z pohledu udržitelného rozvoje důležité investice do stávajících budov a pozemků s důrazem na jejich obnovu. Investice do přestaveb jsou však pro firmu méně efektivní než investice na zelené louce“.
- Infrastruktura – Přípravenost a dostupnost, zejména dopravní infrastruktury, je pro výrobní investice velmi důležitá. Firmy potřebují kvalitní napojení vlastních objektů a ploch, ale také možnost dopravy zboží na vybrané trhy.
- Subdodavatelé a odběratelé – Dostupnost, kvalita a potenciál firem, které působí v regionu, jsou důležité pro možné navázání vztahů mezi firmami.

Je zde uveden pouze výběr faktorů, které ovlivňují podnikatele a investory. Jedná se o komplexní a provázanou problematiku.

- **Faktory významné pro obyvatelstvo**

Faktory, které jsou významné pro rozhodování obyvatel, jsou podmíněny chováním, zvyklostmi, individuálními preferencemi, psychologickými faktory a řadou dalších různých faktorů. Některé významné faktory jsou:

- Pracovní místa – pro obyvatele je důležitá jejich dostupnost, skladba a výše mzdy. Pokud v regionu není dostatek pracovních míst pro vzdělané lidi, která jsou v poslední době čím dál tím více žádaná, tak především mladí lidé odchází z regionu nebo se do něj po škole vůbec nevrátí. Jedním ze zdrojů regionální nerovnováhy je nedostatek vhodných pracovních míst nebo naopak nedostupnost kvalifikované pracovní síly pro firmy.
- Bydlení – Region je pro obyvatele přitažlivý, pokud na jeho území je dostatek kvalitních bytů. Kvalita bydlení je stěžejní i pro firmy, protože kvalitní bydlení přitahuje kvalitní pracovní sílu.
- Volnočasové aktivity – Jedním z nepřímých ukazatelů kvality sociálního prostředí je právě dostupnost a kvalita volnočasových aktivit. Svým charakterem a četností ukazují, co je pro obyvatele dostupné. Na bohatství regionu ukazují nepřímo i kulturní, sportovní a rekreační zařízení. Tato zařízení se mohou stát i velkou zátěží, pokud investice do nich přesahují možnosti veřejného rozpočtu.
- Veřejné služby – Velice významně ovlivňují kvalitu života v regionech veřejná doprava, sociální služby, školství a další. Místní nedostupnost může znamenat určitou bariéru pro regionální rozvoj nebo zhoršování kvality života.

- **Obecně významné faktory**

Mezi obecně významné faktory atraktivity patří například institucionální prostředí a kvalita veřejné správy. Tyto faktory jsou špatně měřitelné, ale jsou hodně významné. Hlavními faktory pro rozvoj v České republice se stávají právě míra korupce, spolehlivost nebo vynutitelnost práva. Dalším důležitým faktorem jsou vzdělávací zařízení. Podstatná je jejich struktura a kvalita poskytovaného vzdělání, které umožňuje obyvatelům získávat práci. Vzdělávací zařízení jsou důležitým faktorem pro budoucí rozvoj firem. V neposlední

řadě jsou podstatné možnosti dalšího vzdělávání pro dospělé, které umožní lidem se přizpůsobit podmínkám na trhu práce. Posledním jmenovaným faktorem je kulturní faktor. Pro rozvoj regionu je důležitá otevřenost, spolupráce a fungování sociálních sítí.

5.5 Strategický rozvojový plán

Různé strategické rozvojové dokumenty, které v České republice vznikají na úrovni obcí, měst, mikroregionů, krajů, států atd. mohou mít různá označení jako regionální rozvojové koncepce, strategie regionálního rozvoje, programy hospodářského a sociálního rozvoje, programy rozvoje krajů nebo integrované strategie rozvoje mikroregionů (Ježek, 2008).

5.6 Regionální management

V současné době již není možné řešit problémy regionální politiky pomocí tradičních administrativních přístupů, proto se uplatňují nové, kreativní přístupy a metody. Management regionálního rozvoje je velmi mladý přístup k regionálnímu rozvoji. Cílem regionálního managementu je vytváření a řízení regionu prostřednictvím formulace a analýzy problémů, formulace cílů, zpracování, vyhodnocování, výběrem strategických alternativ vedoucích k dosažení cílů, realizace vybraných alternativ a kontroly (Ježek, 2008).

5.7 Environmentální politika

Regionální rozvoj lze chápat jako širší pojmovou kategorii, která zahrnuje v souladu s konceptem udržitelného rozvoje tři hlavní pilíře (ekonomický, sociální a environmentální). Vzájemné vztahy těchto tří pilířů jsou rozdílné a často protichůdné. Hlavním cílem regionální politiky je harmonizace regionálních podmínek společenského rozvoje či přímo eliminace neodůvodněných rozdílů v ekonomické úrovni regionů. Optimalizaci cílů hospodářské a environmentální politiky lze zabezpečit aplikací principu integrace environmentální politiky do sektorových politik (Viturka, 2008).

6 Konkurenceschopnost regionu

Pojem konkurenceschopnost lze definovat různým způsobem. Konkurenceschopnost je dána úrovní, na které ji vymezujeme, a přístupy, kterými ji hodnotíme. Všeobecně lze říci, že koncept konkurenceschopnosti je velmi nejednoznačný a vícevrstvý.

Dle ekonomické definice konkurenceschopnosti se v podstatě zabýváme hodnocením prostředí, které definuje ekonomický systém, který je v určité míře závislý na prostředí.

V základní formě lze z ekonomického hlediska konkurenceschopnost chápat jako snahu ekonomických subjektů dosáhnout takového postavení, které jim umožní existovat s minimálními riziky a schopností vyvíjet se alespoň takovou rychlostí jako celý systém (Nevima, 2014).

(Skokan, 2014, s. 63) uvádí ve své knize, že: „*Konkurenceschopnost je definována jako schopnost regionu produkovat výrobky a služby, které obstojí na mezinárodních trzích, a současně je zajištěno udržení vysokých a trvalých příjmů jeho obyvatel.*“ Dále uvádí, že obecně lze konkurenceschopnost definovat jako schopnost firem nebo regionů vytvářet vysokou úroveň příjmů a zaměstnanosti. V pojetí Evropské unie je konkurenceschopnost regionu chápána jako základní indikátor úspěšnosti nebo selhání politiky.

6.1 Strategie regionů a konkurenceschopnost

Cílem rozvoje regionů je dosáhnout prosperity a blahobytu svých obyvatel. Cíle jsou odvozeny od ekonomického rozvoje. Lze je definovat pomocí konkurenceschopnosti daného území nebo ekonomických činitelů působících na území. V období globalizace se stává hlavním cílem politik vyspělých států světa.

Při plánování rozvojových strategií je důležitým pojmem právě konkurenceschopnost a to především v období globalizace. Pochopení její podstaty je klíčové pro plánování rozvoje regionu. Důležité je uvědomit si determinanty, které ji určují, a nástroje, kterými ji lze plnit. Za synonyma pro konkurenceschopnost jsou produktivita z hlediska příčin a úspěch z hlediska důsledků.

Konkurence regionů vyjadřuje schopnost ekonomiky dosahovat určité výše úrovně života obyvatel a je schopná produkovat mezinárodně konkurenceschopné výrobky a služby. Lze ji měřit a hodnotit výší životní úrovně pomocí úrovně HDP na obyvatele nebo zaměstnanosti (Skokan, 2004).

Pro dosažení úspěchu v konkurenčním boji je potřeba vyšší konkurenceschopnost než pro zapojení se do konkurence. Mezi cíli firmy, externími vlivy a vlastní konkurenceschopností musí existovat určitý soulad, aby subjekt byl schopen stanovených cílů dosahovat. Tím se subjekt stane úspěchuschopný, tedy je schopný dosahovat stanovených cílů za stanovených podmínek a na požadované úrovni a při požadované úrovni rozvoje (proquest.com, 2016).

6.2 Koncept konkurenceschopnosti regionu

Není jednoznačně určeno, která územní jednotka je pro měření konkurenceschopnosti nejideálnější. Na konkurenceschopnost regionů pohlížíme z hlediska množství a kvalitativní struktury ekonomických subjektů nacházejících se v dané lokalitě. Samotná regionální ekonomika je významná pro rozložení disponibilních zdrojů ekonomiky a také zdrojů konkurenceschopnosti.

Kapacita regionální konkurenceschopnosti (RCC) odráží koncepční rámec, který byl vytvořen v oblasti regionální konkurenceschopnosti. RCC vznikla kombinací teorie komparativních výhod, Porterovým konceptem konkurenční výhody a teorií X-neefektivnosti.

- Teorie komparativních výhod - Přínosem Davida Ricarda byla teorie komparativních výhod. Tímto vznikl nový směr konceptu konkurenceschopnosti, který v té době začínal. Vnímá hodnotu plynoucí z pracovních nákladů průměrných výrobců. Výrobce s vyššími náklady než průměrnými v daném odvětví, nebude konkurenceschopný a nemůže v odvětví dlouho přežít.
- Porterův koncept konkurenční výhody – V případě vzniku něčeho nového nebo při významném zlepšení současné situace existuje konkurenční výhoda, která se pozitivně odráží na trhu. Konkurenční výhodu zde představují pozitivní inovace.

- Teorie X-efektivnosti (X-neefektivnosti) – Teorie vyplývající z nedokonalé konkurenčního trhu. Firma na tomto trhu není vedena k operování na hranici produkčních možností. Firma je efektivní při minimalizaci vstupů, pokud chce maximalizovat své výstupy. Zlepšení produktivity práce a kapitálu je při tom redukováno X-neefektivností, jejímž zdrojem je manažerské selhání.

Pokud koncept RCC zobecníme, lze říci, že se jedná o nepřímý transmisní mechanismus. Koncept je postaven mezi komparativní výhodou, která vychází z regionální ekonomiky, a konkurenční výhodou firem působících v regionální ekonomice.

Existuje rozdíl mezi konkurenceschopností firem a regionů. Firmy mezi sebou soutěží o své místo na trhu a existenci a při dlouhodobé ztrátovosti opouští trh. Pokud je region neúspěšný, zvyšuje tím svou motivaci pro dosahování lepších a lepších výsledků ve všech oblastech. Postavení regionu je také ovlivněno dělbou práce, která regiony rozděluje na periferii nebo významné ekonomické centrum.

Dalším podnětem k zabývání se konkurenceschopností je proces regionalizace. Každý investor vždy mapuje situaci v jednotlivých regionech před uskutečněním svých záměrů. Vybírá si výjimečný region, který mu nabízí nejlepší podmínky a prostředí.

Regionální disparity vyjadřují odlišnosti mezi regiony. Konkurenceschopnost je v úzkém vztahu s regionálními rozdílnostmi ve vybavenosti a vyspělosti regionů. Za regionální disparitu považujeme rozdílnost týkající se znaků, jevů nebo procesů, které mají jednoznačné umístění a vyskytují se alespoň ve dvou entitách dané územní struktury (Nevima, 2014).

7 Mikroregion Podralsko

Mikroregion Podralsko je dobrovolné sdružení obcí, které vzniklo v roce 2000. Oblast leží převážně v Libereckém kraji, s přesahem do kraje Středočeského. Území je vymezeno dvaceti čtyřmi obcemi. V okrese Česká Lípa se nachází devatenáct obcí: Bezděz, Bohatice, Doksy, Brniště, Doksy, Dubá, Dubnice, Hamr na Jezeře, Jablonné v Podještědí, Mimoň, Noviny pod Ralskem, Okna, Pertoltice pod Ralskem, Ralsko, Rokytá, Stráž pod Ralskem, Tachov, Velenice, Velký Valtinov a Zákupy. Do okresu Liberec patří obce Osečná, Cetenov a Křížany. Obce Bělá pod Bezdězem a Dolní Krupá spadají do okresu Mladá Boleslav (podralsko.info, 2016).

Na obr. 1 je mapa území mikroregionu Podralsko znázorněna zelenou barvou. Území LAG Podralsko je zobrazena celým územím.

V následujících podkapitolách je věnována pozornost nejen základní charakteristice oblasti mikroregionu Podralsko, ale také MAS Podralsko, která působí na území a snaží se o rozvoj dané oblasti, bývalému vojenskému výcvikovému prostoru Ralsko, který svou existencí přinesl do oblasti řadu negativ ale i pozitiv, geoparku Podralsko, který využívá přírodních krás oblasti, a státnímu podniku DIAMO, který svou činností přispívá ke zlepšení stavu životního prostředí na území.



Obr. 1: Území mikroregionu Podralsko

Zdroj:<http://www.podralsko.info/mikroregion-podralsko/charakteristika/>

7.1 Základní charakteristika oblasti

Celková rozloha oblasti je 619,9 km². Existují zde velké rozdíly v absolutní velikosti rozloh jednotlivých obcí. Se svými 393 ha je dle rozlohy nejmenší obcí v mikroregionu obec Bohatice. Největší obcí je Ralsko, jehož rozloha činí 17 025 ha a je zároveň třetí největší obcí v České republice po Praze a Ostravě. Svou hustotou se řadí k nejméně zalidněným oblastem v ČR. Mikroregion Podralsko obývá přibližně 33 000 obyvatel. Jedním z důvodů nízké hustoty zalidnění je odsun německého obyvatelstva po ukončení 2. světové války.

Hlavním předmětem činnosti vybraného mikroregionu je koordinace společného postupu při realizaci záměrů ve městech a obcích oblasti Podralska, plánování investičních akcí v návaznosti na potřeby celého regionu, které vychází z koncepce rozvoje celé oblasti, a také snaha společného zapojování občanů mikroregionu do dění a společného rozhodování.

Převážná část území náleží mezi hospodářsky slabé oblasti. Největšími zaměstnavateli jsou firmy, které jsou navázány na automobilku v Mladé Boleslavi. Významná část je stále zaměstnána v uranovém průmyslu a to i přes jeho oslabení. S útlumem těžby uranu se zde otevírají možnosti pro rozvoj cestovního ruchu. V historii bylo hlavními hospodářskými činnostmi zemědělství, lesnictví a rybníkářství. Existence potenciálu je v mikroregionu i nadále, a proto je cílem tyto činnosti obnovit, optimalizovat a podporovat. Kromě cestovního ruchu má mikroregion také rekreační a turistický potenciál. Rozvoj těchto oblastí také umožňuje útlum těžby uranu a uvolnění Výcvikového vojenského prostoru Ralsko.

Mikroregion Podralsko je součástí České křídové tabule, Lužických hor a Ještědského hřebene. Krajina v této oblasti je jedinečná, má významnou geografickou, přírodní i kulturní hodnotu. Charakteristické pro tuto oblast jsou i lesní pozemky, nacházející se zejména na území obcí Bezděz, Ralsko a Doksy, a vodní plochy v Doksech, Hamru na Jezeře a Stráži pod Ralskem. V historii byla krajina narušena honem orné půdy a velkokapacitními zemědělskými komplexy. Nejvíce oblast poznamenali pozůstatky bývalého Výcvikového vojenského prostoru Ralsko a těžba uranu (podralsko.info, 2016).

7.1.1 Historie

Historie mikroregionu je složitá a byla značně ovlivněna dlouhodobým uzavřením, pobytem vojsk a těžbou uranu. Až teprve po roce 1991 byl prostor otevřen pro veřejnost. Zapojení do běžného života bylo značně náročné a vyžádalo si několik změn včetně změny v organizaci území. Administrativně byla vytvořena obec Ralsko se správním centrem v Kuřivodech. Bývalý vojenský prostor byl po částech rozdělen k okolním obcím. Zpřístupněný prostor byl značně devastován, s nízkým osídlením a s vysokou ekologickou zátěží. Na základě toho vznikla potřeba pořízení plánovací dokumentace a následně vznik dobrovolného sdružení obcí – mikroregion Podralsko (Město Mimoň, 2006).

7.1.2 Životní prostředí

Přírodní prostředí bylo zejména v průběhu 2. poloviny 20. století velmi silně poškozeno. Příčinou byla chemická těžba uranových rud na Strážku, velkoobjemová těžba kamene na několika místech, dolování sklářských písků v okolí Provodína a v neposlední řadě působením vojsk. I přes výše zmíněné zátěže patří mikroregion k přírodně i krajinářsky nejcenějším v rámci Libereckého kraje (Město Mimoň, 2006).

Na území v minulosti probíhala chemická těžba uranu. Následky této činnosti se v současné době likvidují. Předpokládaný konec je do roku 2030. Nejvíce problémovým je území bývalého Vojenského prostoru Ralsko, který skýtá cenná přírodní území, ale zároveň jsou zde zaznamenány značné škody. Škody byly zlikvidovány a nyní probíhá monitoring výsledků asanace. V oblasti někdejších průmyslových závodů jsou další malé ekologické zátěže, které jsou průběžně čištěny. Mezi environmentální problémy, které jsou popsány v subkapitole 1. 3 Environmentální problémy, patří především ochrana ovzduší, vod a půdy. V oblasti ochrany ovzduší dochází ke snížení emisní a imisní zátěže z automobilové dopravy nebo k omezování prašnosti. Na území Podralska se nachází velké zásoby podzemních vod. Na území se nachází celá řada chráněných území – ochranné pásmo vodárenského zdroje, CHKO nebo chráněné oblasti přirozené akumulace vod. Značná část zemědělských půd není v současné době dostatečně využívána. Pozemková fond ČR má zájem o zalesňování velkých ploch ve vlastnictví státu. Zemědělské půdy postupně ubývá pro nezemědělské využívání za účelem výstavby rodinných domů.

Životní prostředí oblasti lze v současné době charakterizovat jako příznivé, ale nachází se zde lokálně narušené oblasti, které jsou zapříčiněny starou ekologickou zátěží plošně rozsáhlého charakteru, které souvisí s těžbou uranu a bývalou vojenskou činností. Na území se nachází několik chráněných území jako CHKO Lužické hory, CHKO Kokořínsko, množství maloplošných chráněných území, ptačí oblasti a lokality evropského významu zařazené v soustavě NATURA 2000 (podralsko.info, 2016).

Mezi největší problémy území patří následky těžby uranu a jejich dosud nedostatečné odstranění, nedostatek péče o bezlesí, přemnožení černé zvěře, devastace přirozených koryt a neřízený rozvoj turistiky. Z hlediska ekologických zátěží je v Libereckém kraji největší podíl na území Ralska (Hradčany, Kuřívody). Na lokalitě Kuřívody byla prokázána masivní znečištění podzemní vody a na lokalitě Hradčany kontaminace ropnými uhlovodíky. Ve všech lokalitách se jedná především o zasažení podzemních vod. Do budoucna je důležité dosažení limitů akceptovatelného znečištění sanačními pracemi.

Jednou z možností vypořádání se s environmentálním rizikem je využití státních zdrojů. Do jednotlivých obcí je možné čerpat z různých zdrojů, Libereckým krajem bylo do území poskytnuto dotací z Lesnického fondu na hospodaření v lesích, z programů Dotačního fondu Libereckého kraje na podporu ochrany přírody a krajiny, podporu ekologické výchovy a osvěty a na podporu včelařství.

V rámci programu rozvoje vzniklo několik projektů na ochranu životního prostředí v oblasti. Na odstranění starých černých skládek a zabránění vzniku nových vznikl projekt s názvem Sběrný dvůr odpadů Kuřívody, který má zajistit sběr vytříděných částí komunálního, nebezpečného a velkoobjemového odpadu. Na péči o vodní toky a plochy, odbahnění rybníků a sanace jejich hrází byl vytvořen projekt na jejich údržbu a čištění. V oblasti podpory ochrany ŽP a údržby zeleně vznikl projekt na výsadbu a údržbu zeleně v městských částech a na ochranu chráněných živočichů. V roce 2013 zde proběhla likvidace havarijních objektů pro lepší vzhled města a zkvalitnění veřejných prostranství (mestoralsko.cz, 2012-2013).

7.1.3 NATURA 2000

Podle (Tuháček, 2015, s. 115) „*Natura 2000 je celistvou evropskou soustavou chráněných území umožňující zachovat přírodní stanoviště a stanoviště druhů v jejich přirozeném areálu rozšíření ve stavu příznivém z hlediska ochrany.*“ Mezinárodní soustava se skládá z ptačích oblastí a evropsky významných lokalit. Cílem ochrany soustavy není vyloučit nebo omezit vliv člověka na území, ale naopak se počítá s vhodným managementem lokalit.

Na území mikroregionu Podralsko se nachází několik ptačích oblastí i evropsky významných lokalit. Předmětem ochrany jsou ptáci jako jeřáb popelavý, skřivan lesní nebo slavík modráček. Ti se nejčastěji vyskytují v ptačích oblastech v okolí Bělé pod Bezdězem, Doks, Ralska nebo Zákup. Evropsky významnou lokalitou je například Bělá pod Bezdězem, kde je předmětem ochrany netopýr velký (drusop.nature.cz, 2016).

7.2 Místní akční skupina Podralsko

Vztah obyvatel ke zdejšímu prostoru je značně poznamenán těžbou uranu, bývalým Výcvikovým vojenským prostorem Ralsko a odsunem obyvatel po ukončení 2. světové války. Uvedené aspekty významně poznamenali kvalitu života, vzájemnou spolupráci a pospolitost, která byla nabourána. Místní akční skupina Podralsko byla na tomto území založena s cílem navázat užší spolupráci mezi jednotlivými samosprávami obcí a také mezi samosprávami, podnikateli a zdejšími nestátními neziskovými organizacemi. Základ MAS Podralsko (MAS = LAG Podralsko) tvoří mikroregion Podralsko (podralsko.info, 2016).

7.2.1 Základní informace o LAG Podralsko

Jako občanské sdružení vznikla LAG Podralsko o. s. dle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů realizující v oblasti své působnosti mezisektorové partnerství zástupců podnikatelského sektoru, veřejné správy a neziskového sektoru v květnu 2004. Jejím hlavním cílem je celkový rozvoj regionu, který je založen především na principech iniciativy Evropské unie LEADER. Jedná se o společnou iniciativu EU zaměřené na posílení venkovského prostoru. Iniciativa je založena na třech základních znacích:

- Každý region má svá specifika, která mohou být jeho šancemi při správném využití.
- Nejlepší znalost oblasti mají lidé, kteří v regionu bydlí a působí v něm. Tyto aktivní subjekty vytvářejí tzv. místní akční skupinu.
- Zástupci komunitní sféry, podnikatelé, fyzické osoby, neziskové organizace a další jsou zapojeni do partnerství. Dochází tím k vzájemné výměně zkušeností a využití místního potenciálu.

Vymezené území je geograficky a tematicky ucelené, jeho velkou část zaujímá bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko. Po jeho zrušení v roce 1992 se prostor stal významným rozvojovým potenciálem Libereckého kraje. V České republice patří tato oblast mezi velmi hospodářsky slabé s vysokou nezaměstnaností, nízkou hustotou osídlení a nízkou podnikatelskou aktivitou.

LAG Podralsko má několik důležitých orgánů. Valná hromada, která se koná nejméně dvakrát do roka, je nejvyšším orgánem. Mezi její hlavní pravomoci patří schválení rozvojové koncepce a strategie MAS, schválení rozpočtu na daný rok nebo přijetí nových členů skupiny. Dalším orgánem je představenstvo, které provádí kontrolu probíhajících projektů podpořených z programu LEADER a jiných operačních programů. Hlavním úkolem programového výboru je zajištění zpracování strategie včetně návrhů na změny. Hodnocení a bodování předložených projektů provádí výběrová komise. Monitorovací výbor hodnotí stanovené cíle a doporučuje opatření k zajištění souladu mezi kritérii a skutečností. Důležitou funkci zastávají také pracovní skupiny, které působí v různých oblastech je cestovní ruch, kultura, sport a společenský život, rozvoj venkova nebo zemědělství a životní prostředí. Posledním důležitým orgánem je sekretariát (kancelář MAS), který tvoří manažerka LAG Podralsko. Ze své pozice řídí další zaměstnance a jejími hlavními úkoly je odpovědnost za dodržení schváleného rozpočtu, komunikace s institucemi nebo příprava regionu a žadatelů na příjem dotací z programu LEADER a dalších operačních programů.

Po založení odpovídalo území LAG Podralsko jádru Mikroregionu Podralsko. Postupně se do územní působnosti připojily svazky obcí Peklo a Máchův kraj. Některé z nově přistoupivších obcí jsou rovněž členy Mikroregionu Podralsko. S obcemi úzce spolupracují

i sousední obce, které v následujících letech zažádaly o územní působnost LAG Podralsko. V současné době je součástí 62 obcí a územně zasahuje do kraje Libereckého, Středočeského a Ústeckého (lagpodralsko.com, 2016).

7.2.2 SCLLD 2014 - 2020

Hlavními východisky pro tvorbu návrhové části SCLLD patří v první řadě zpracování analytických závěrů, závěry strategických dokumentů obcí a svazků obcí a analýza problémů a potřeb. Komunitně vedená strategie MAS Podralsko je zpracována jako ucelený rozvojový dokument. Spojuje jednotlivé zapojené subjekty a především jejich záměry, projekty a zdroje (finanční, materiální a lidské). Cílem je vyřešit stávající překážky pro kvalitní život obyvatel v území MAS Podralsko zejména efektivním využitím bohatého potenciálu území. V rámci naplňování strategie jsou uplatňovány principy rovného přístupu k informacím, princip aktivního zapojení obyvatel území, princip partnerství a spolupráce a princip udržitelného rozvoje. Vizí LAG Podralsko do roku 2020 je nabídnout příjemné venkovské bydlení s kvalitním obslužným zázemím spádových regionálních center, širokou škálu turistických atraktivit plnou nečekaných kontrastů podpořenou kvalitní návštěvnickou infrastrukturou a prostor pro využití ekonomického potenciálu území.

Strategie komunitně vedeného místního rozvoje pro období 2014 – 2020 stanovuje 3 strategické cíle:

- Strategický cíl 1: Příznivé podmínky pro život stávajících a nových obyvatel – rozvinutá a kvalitní infrastruktura, dostupné a dostatečně kvalitní služby občanské vybavenosti, příjemný vzhled obcí a příznivé a kvalitní životní prostředí. V oblasti životního prostředí jsou hlavními cíli zvýšení podílu recyklovaných odpadů, zvýšení počtu podporovaných projektů, které jsou zaměřené na snižování energetické náročnosti a celková délka upravovaného úseku koryta.
- Strategický cíl 2: Rozvinutý cestovní ruch na území MAS – navýšení nových vyznačených cyklotras, zvýšení kapacit ubytovacích zařízení a zvýšení nových produktů a služeb cestovního ruchu.
- Strategický cíl 3: Pestrá podnikatelská základna podpořená vhodnými podmínkami pro rozvoj podnikání, dostatek pracovních míst – zlepšování podmínek

pro zemědělské podnikání, rozvoj zaměstnanosti a dostatek připravených ploch pro zájemce z řad podnikatelů.

Za prioritně dominantní oblasti jsou považovány tři základní oblasti. Jedná se o příznivé podmínky pro život obyvatel, rozvinutý cestovní ruch a rozvinutá ekonomická základna (Iagpodralsko, 2014).

7.3 Bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko

Bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko se rozprostíral mezi Českou Lípou, Stráží pod Ralskem a Mnichovým Hradištěm na celkové ploše 250 km². V roce 1938 celý prostor získal německý Wehrmacht. Ten zde v roce 1945 vybudoval letiště u Hradčan, které bylo poškozeno americkými nálety a po skončení války dokončeno Československou armádou. V 80. letech Rusové zvětšili přistávací dráhu.

V roce 1946 byl na území vládou vytvořen vojenský výcvikový prostor a během dalších let zde byla vybudována další vojenská zařízení jako výzkumný polygon pro testování různých druhů munice, muniční sklady, tankové střelnice Židlov a Bělá, garáže pro tahače jaderných hlavic a přísně utajované sklady jaderných hlavic.

V částech výcvikových prostorů vojensky nevyužívaných, byly oblasti, které byly uchráněny před vnějšími negativními vlivy a devastací přírody. V této nedotčené přírodě jsou dodnes zachovány různé rostlinné druhy, které se vyskytují už jen ojediněle. V oblastech, které byly přímo využívány pro vojenské účely, se na přírodě a životním prostředí podepsala bezohlednost armády. Důsledkem skladování množství pohonných hmot, raketových paliv, olejů a chlorových látek, které neodpovídali technickým normám, je silná kontaminace zemin a podzemních vod ropou, těžkými kovy a dalšími životu nebezpečnými látkami.

V roce 1991 byl vojenský výcvikový prostor Ralsko zrušen a o rok později, 1. ledna, na jeho bývalém území vznikla z devíti osad obec Ralsko, která se svými 170 km² je druhou nejrozsáhlejší obcí v České republice.

Během asanace bývalého vojenského prostoru bylo nalezeno a zlikvidováno přes 120 tisíc kusů munice. Proběhla také dekontaminace znečištěných půd a podzemních vod. Všechny tyto zásady proběhly v letech 1993 až 2004. V současné době jsou bývalé vojenské budovy v omezené míře komerčně využívány jako sklady surovin. Vojenské letiště u Hradčan slouží částečně ke sportovním účelům a natáčelo se zde pár filmů. Na území tankodromu Židlov vznikla obora se vzácnými druhy zvířat. Několik dalších plánů na využití zatím nebylo realizováno (liberecky-kraj.cz, 2000-2016).

V dubnu 2006 se uskutečnily 2 konference s názvem „Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu“ a „Ploučnice a její přínos pro region z hlediska cestovního ruchu“, které měly za cíl shrnout představy, problémy, omezení a názory. Konference uspořádalo Město Mimoň ve spolupráci s Hospodářskou fakultou TUL, s Agenturou regionálního rozvoje Liberec a s Vlastivědným museem a galerií v České Lípě. Na základě názorů účastníků byla závěrem přijata doporučení (Město Mimoň, 2006).

Během několika desítek let byl bývalý vojenský prostor uzavřen pro veřejnost. Do dnešní doby to přineslo pro oblast určitá negativa i pozitiva. Díky uzavření prostoru a vybydlení původních obyvatel bylo omezeno turistické a rekreační využití. Negativem byl také růst těžby uranových rud, zánik několika turisticky využívaných oblastí a společenské infrastruktury v oblasti Ralska a Bezdězu. Negativní hodnocení této oblasti přetrvává u některých dodnes. Pozitivem bylo omezení civilizačního tlaku v oblasti prostoru, kterým se zachovala cenná území z pohledu ochrany přírody a krajiny.

Otevření bývalého vojenského prostoru pro veřejnost s sebou přináší opět negativa i pozitiva. Největším pozitivem je rozvoj pracovních příležitostí pro občany, postupné navrácení života do celého území a přilákání turistů do oblasti. S rozvojem turistiky a znovu osídlováním je však spojena devastace přírody a negativní vliv na životní prostředí. Snahou je problémům v oblasti životního prostředí předcházet a maximálně je eliminovat. VLS ČR, s. p. divize Mimoň na sebe převzala částečnou odpovědnost za rozvoj turistického ruchu v oblasti Ralsko. V jejich zájmu není omezovat turisty, ale snažit se jejich aktivity usměrňovat.

Velkým pozitivem oblasti je dokonalá silniční síť, která je pozůstatkem cvičících vojsk. Lesní silničky nabízí ideální příležitost pro cykloturistiku. Do budoucna se tato činnost stane velmi nákladnou na údržbu pro správce lesů. V dané oblasti jsou také velmi dobré podmínky pro turistiku díky krásnému okolí. Na podporu turismu a rekreačního využití bylo v obci Hradčany vybudováno informační centrum, které návštěvníkům podává informace o stezkách, možnosti pobytu i částečné informace o ochraně přírody.

Prostor je jedním z nejcennějších území severních Čech. Na několika místech žijí a rostou chránění živočichové a rostliny. I přes působení vojsk, kdy byla příroda znečištěna a poškozena, je na většině území nečekaně příroda zachovalá a bohatá. Plochám, které byly vyloučeny nebo omezeny pro hospodářskou a zemědělskou činnost a pro vstup lidí, bylo umožněno nerušeného rozvoje přírodních složek. Odborníky byla zjištěna unikátnost území především díky výskytu zvláště chráněných druhů živočichů (Město Mimoň, 2006).

7.4 Geopark

Území, které ukazuje vliv přírodního bohatství na kulturní a ekonomický rozvoj společnosti a které ukazuje obraz o geologickém vývoji Země, se nazývá geopark. Vzniká na základě iniciativy místní komunity. Geoparky vznikají na místech, která svou geologickou stavbou umožňují zajímavou interpretaci geologických procesů. Na území České republiky vzniká v současné době síť národních geoparků ČR. Do sítě se mohou přihlásit oblasti s významným geologickým dědictvím, v jejímž rámci si mohou jednotlivé geoparky vyměňovat zkušenosti, pořádat návštěvy, konference a semináře. Ministerstvo životního prostředí uděluje známku kvality a označení Národní geopark po doporučení Rady národních geoparků. Oblast geoparku má přesně vymezené hranice. Součástí je velká a osídlená oblast, která může prosazovat udržitelný rozvoj a snaží se naplňovat myšlenky geoparků.

Národní geopark je řízen právnickou osobou, která má jasně definovanou strukturou. V rámci území prosazuje na základě principu udržitelného rozvoje ochranu a propagaci přírodního a kulturního dědictví. Hlavním prostředkem pro rozvoj je geoturismus, cestovní ruch zaměřený na poznávání Země. Geoparky podporují environmentální výchovu a vzdělávání, zachování přirozeného prostředí a vědecký výzkum v naukách o Zemi. Snaží

se upevňovat vztah obyvatel ke krajině a komunikuje s místními podniky. (geology.cz, 2016).

7.4.1 Geopark Ralsko

Geopark Ralsko je kandidátským geoparkem na národní geopark. Ralsko je specifickým geoparkem, který se nachází z velké části na územní jednotce jedné obce. Převážná část je tvořena lesním porostem. Geopark Ralsko vznikl na území bývalého vojenského prostoru především pro jeho unikátnost přírody, která je velice rozmanitá a v současné době má podobu „nové divočiny“. Reliéf oblasti je velmi příznivý a umožňuje i návštěvu vozíčkářům, seniorům a rodinám s dětmi a kočárky.

Základním tématem je „*Krajinou zaniklých obcí, železné rudy a pískovce bez bariér*“, jak uvádějí oficiální stránky geoparkralsko.cz. Cílem je ukázat krajinu, která je člověkem nezměněná po dobu 60 let, všem věkovým i sociálním kategoriím a zachování území pro širokou veřejnost v rámci udržitelného cestovního ruchu. Geopark chce přírodní turistiku otevřít široké veřejnosti a to i rodinám s dětmi, mládeži, seniorům a v neposlední řadě také handicapovaným.

Oblast geoparku se nachází v prostoru s více jak 60 lety nedotčenou přírodou. Nejdůležitějším faktorem pro takto dochovaný stav je vznik vojenského prostoru. Velké množství oblastí v okolí Ralska patří mezi chráněná území. Mezi cenné lokality, které jsou zahrnuty do rezervací Rady Evropy, patří například NPR Břehyně-Pecopala a NPR Swamp. Dalšími přírodními zajímavostmi jsou oblasti PR Hradčanské rybníky, PR Ralsko, NPP Hradčanské rybníky a obora Židlov (geoparkralsko.cz, 2015).

7.4.2 Činnost Geoparku Ralsko

V rámci politiky životního prostředí Geopark Ralsko provádí především EVVO programy pro školy i veřejnost, které vedou k osvětě v oblasti péče o životní prostředí. Dále se aktivně podílí na péči o životní prostředí. Zapojuje se do projektů Uklid'me svět – Uklid'me Česko – Uklid'me Ralsko. Projekty, které uskutečňuje Geopark Ralsko, jsou podporovány Ministerstvem životního prostředí, Ministerstvem pro místní rozvoj. V rámci vzdělání a osvěty provádí různé výtvarné soutěže, výlety s průvodcem, workshopy na téma šetrný cestovní ruch a geoturistiku a různé terénní programy.

Geopark Ralsko realizuje v rámci své činnosti různé projekty. V uplynulých letech proběhl například projekt Návštěvnická infrastruktura Geoparku Ralsko, který byl zaměřen na vybudování naučné stezky, návštěvnických středisek a realizaci odpočívadel, která se snaží zpřístupnit významné lokality. Dochází tak k ochraně přírody a krajiny díky usměrnění pohybu návštěvníků. V rámci činnosti probíhají také terénní výjezdy a exkurze nebo zážitkové průvodcování v Geoparku Ralsko. V současné době probíhá projekt pro nejmenší s názvem Putování za příběhy v Geoparku Ralsko. Jedná se o terénní programy, které jsou zaměřeny na školy na Českolipsku. Snaží se posílit vědomí o krásách a přírodních hodnotách. Hlavním cílem projektu je podpora rozvoje vzdělání a osvěty (geoparkralsko.cz, 2015).

7.5 DIAMO, státní podnik Stráž pod Ralskem

Organizace DIAMO je státní podnik se sídlem ve Stráži pod Ralskem realizující zahlazování následků hornické činnosti po těžbě uranu, rud a části uhelného hornictví v České republice. Také zajišťuje produkci uranového koncentráту pro jadernou energetiku. Firma provádí útlumový a sanační program v souladu se státní politikou postupného zlepšování kvality životního prostředí a odstraňování starých ekologických zátěží. Pro jednotlivé lokality jsou projekty likvidace a sanace konkretizovány. V souladu s přísnými požadavky na ochranu životního prostředí je prováděno zahlazování následků po průzkumu, těžbě a úpravě surovin. Součástí zahlazování následků činností souvisejících s těžbou patří i sociální program, který spočívá ve správě a výplatě sociálně zdravotních dávek současným i bývalým zaměstnancům státního podniku DIAMO.

V současné době je státní podnik jedinou organizací v České republice, který se zabývá těžbou a zpracováním uranových rud a sanací ekologických zátěží z činností jiných průmyslových odvětví. Udržet si dobré postavení v rámci České republiky je dlouhodobou strategií podniku. Chce být i nadále spolehlivým partnerem ministerstva průmyslu a obchodu, aby mohl provádět a zlepšovat sanační a rekultivační práce. Součástí strategie je také realizace sociálního programu.

Hlavními činnostmi podniku jsou například sanační práce, odstraňování následků po těžbě uranu a dalších surovin, rekultivace pozemků po likvidaci těžební činnosti, hornické

činnosti, výkon zeměměřičských činností, hydrogeologické práce nebo provádění průzkumných staveb s technickou vybaveností.

Na základě rozhovoru s Ing. Kašparem, který je náměstkem pro výrobu a ekologii bylo zjištěno, že činnost podniku DIAMO, s. p. představuje určité riziko v případě havárie pro životní prostředí. Rizikům je předcházeno v souladu se zákonem o prevenci závažných havárií a je vypracován havarijní plán. Systém prevence havárií je pravidelně přezkoumáván. Veškerá činnost podniku je zaměřena na odstraňování následků těžby a úpravy uranu. V rámci toho je řešena řada vnitřních projektů, které přispívají k ochraně životního prostředí. V současné době se DIAMO, s. p. nezapojuje do projektů s širší působností než je oblast mikroregionu (diamo.cz, 2016).

7.6 SWOT analýza oblasti

Pro stanovení cílů, strategií a změnových projektů je nejčastěji používanou analýza SWOT. Identifikuje čtyři vnitřní a vnější faktory, které mohou pozitivně nebo negativně působit na plnění cílů. Mezi vnitřní faktory patří silné a slabé stránky subjektu a mezi vnější příležitosti a hrozby, které ho ovlivňují (Kruliš, 2011).

SWOT analýza oblasti mikroregionu Podralsko byla zpracována na základě údajů získaných z Rozvojové studie venkovských mikroregionů, z Programu rozvoje města Ralsko – Akční plán, SCLLD LAG Podralsko a na základě rozhovorů s představiteli Geoparku Ralsko, DIAMO p. s. a krajského úřadu v Liberci. Výsledkem SWOT analýzy je zjištění faktorů, které jsou potřebné pro budoucí rozvoj území. Z analýzy vyplyne, kterými oblastmi je potřeba se nejvíce zabývat. V následujících podkapitolách jsou vypsány některé faktory SWOT analýzy oblasti.

7.6.1 Silné stránky

Mezi silné stránky mikroregionu Podralsko patří:

- potenciál přírodních a historických zajímavostí, významné kulturní památky;
- zachovalé přírodní prostředí především díky nepřístupnosti do oblasti Bývalého vojenského prostoru Ralsko;

- vysoký potenciál průmyslových ploch hlavně v okolí Stráže pod Ralskem a v Hradčanech;
- dobrá hustá silniční a železniční síť;
- potenciál pro letní rekreace a vyžití;
- dlouhodobá lesnická a zemědělská tradice v oblasti mikroregionu;
- velké plochy zemědělských pozemků, která je vhodná pro využívání;
- příznivá věková struktura obyvatelstva, především poměrně nízký průměrný věk;
- rostoucí počet obyvatel;
- stále se zvyšující počet obyvatel se středoškolským a vysokoškolským vzděláním;
- v současné době již malý negativní vliv na životní prostředí a dobrá kvalita ovzduší;
- velké množství kulturních i sportovních akcí, EVVO programů;
- nízká zadluženost obcí na území;
- kvalitní síť značených cyklotras a turistických tras;
- atraktivní přírodní bohatství (CHKO, lesy, vodní plochy, Geopark Ralsko, ...);
- dostatek informačních center;
- dostatek pracovních sil a
- dobrá informovanost obyvatel o veškerém dění prostřednictvím webových stránek nebo zpravodaje.

7.6.2 Slabé stránky

Mezi nedostatky, které brání rozvoji oblasti, patří:

- hospodářsky slabá oblast;
- existence starých ekologických zátěží;
- špatný stav místních i státních komunikací a vysoká dopravní zátěž měst a obcí;
- velké množství nevyužitých míst v oblasti;
- vysoký podíl obyvatel pouze se základním vzděláním;
- nedostatečná obslužnost městskou hromadnou dopravou;
- nárůst individuální dopravy;
- vysoká míra nezaměstnanosti;
- malá efektivita v oblasti propagace území;

- nedostatečné finanční prostředky na volnočasové aktivity, kulturu a sport a pro činnost NNO a spolků;
- špatná a zanedbaná údržba tratí, veřejné zeleně, mostů, budov a dalších;
- nedostatečná informovanost v oblasti životního prostředí;
- nedostatečná občanská vybavenost v menších obcích;
- sezónnost pouze v létě, nevyužití území v zimních měsících a
- nízká kupní síla.

7.6.3 Příležitosti

Mezi příležitostmi, které může mikroregion využít pro svůj rozvoj, patří:

- potenciál pro využití obnovitelných zdrojů;
- využití prostředků z fondů EU na rozvoj dopravní a technické infrastruktury;
- rozvoj služeb, cykloturistiky;
- podpora rozvoje alternativních a kombinovaných typů dopravy, které jsou šetrnější k životnímu prostředí;
- rozvoj regionálních produktů a regionálních prodejen;
- rozšíření environmentálního vzdělávání, zvyšování povědomí o ochraně životního prostředí a životní prostředí jako téma pro navázání spolupráce;
- rozvoj spolupráce mezi obcemi samotnými i s okolím;
- využívání finančních prostředků na sociální služby, kulturu a sport z fondů EU;
- růst podpory státu v oblasti cestovního ruchu;
- rozvoj sociálních podniků, podnikání a ekologických forem zemědělství;
- zvýšení návštěvnosti v důsledku využití tradičních akcí v obcích;
- výstavba cyklostezek, rozvoj agroturistiky a geoturistiky;
- získání finančních prostředků z fondů EU a jejich využití a
- rozvoj průmyslu a zvýšení počtu pracovních míst.

7.6.4 Hrozby

Za ohrožení rozvoje jsou považovány:

- nedostatek finančních zdrojů a omezené možnosti dotací;
- nedostatečná nabídka aktivit pro návštěvníky i obyvatele;

- extrémní klimatické podmínky jako jsou povodně a sucha;
- nabídka ostatních regionů, která je kvalitnější;
- velmi malý zájem nebo úplně nezájem o rozvoj cestovního ruchu a směřování investic do jiných oblastí;
- migrace obyvatel;
- nízká priorita investic do životního prostředí;
- dlouhodobě nevyhovující stav silnic a železnic;
- zhoršování dopravní obslužnosti vysokou intenzitou automobilové dopravy;
- útlum rozvoje regionu, který způsobuje odkládání dostaveb důležitých tras;
- snižování spojů městské hromadné dopravy především do okrajových částí a
- zvyšující se počet obyvatel, kteří mají pouze základní vzdělání.

7.6.5 Shrnutí SWOT analýzy

V oblasti mikroregionu je pozitivní rostoucí počet obyvatel, zvyšující se úroveň vzdělání obyvatelstva a nízký průměrný věk. Na území je dostatek pracovní síly se zvyšující se kvalifikací, která napomáhá zlepšení ekonomické situace a přilákání nových podnikatelských subjektů. Z hlediska trvale udržitelného rozvoje je pro zabezpečení kvalitního a komfortního života důležité pokrytí území technickou infrastrukturou, která je kvalitní a dostačující. Tomu nahrává i dostatek volných bytů, sportovních akcí, dobrá síť mateřských a základních škol a příznivé životní prostředí. Atraktivní potenciál přírodního a kulturního bohatství přispívá rozvoji cestovního ruchu, stejně tak i blízká hranice s Německem, kvalitní síť cyklotras a turistických cest.

Naopak v oblasti cestovního ruchu chybí dostatek kvalitních základních a doplňkových služeb. Je zde nedostatek ubytovacích zařízení, kvalitních restaurací, mimosezónní nabídky a nabídky při nepříznivém počasí. V oblasti kvalitního života obyvatel je také stále několik nedostatků. Je zde nedostatek pozemků pro stavbu nových domů a na některých místech je občanská vybavenost chybějící. Zatěžující pro život obyvatel i turistů je nedostatečná kvalita místních silnic a obslužnost okrajových částí MHD. Vysoká míra nezaměstnanosti ukazuje slabou stránkou území, ale zároveň představuje dostatek volných pracovních sil. Nárůst dopravy zatěžuje území hlukem a zhoršením ovzduší.

Vysoký potenciál pro rozvoj představuje zejména rozvoj služeb a dostatečná nabídka pracovních příležitostí. Z hlediska podnikání jsou zde k využití volné plochy na území. V případě cestovního ruchu lze nalézt potenciál v podpoře výstavby cyklostezek, turistických cest, rozvoj agroturistiky a hiposteze a navýšení ubytovacích kapacit. Jednou z největších příležitostí je využití bývalého vojenského prostoru Ralsko. V těchto oblastech by měly obce navzájem spolupracovat jak mezi sebou tak i s okolními obcemi a dalšími subjekty rozvoje. Měla by zde být snaha realizace různých projektů a aktivit, jako je například společná propagace území nebo pořádání nejrůznějších aktivit pro rozvoj cestovního ruchu. Většina území spadá do hospodářsky slabých oblastí Libereckého kraje. To je příležitostí pro získání dotací z jeho rozpočtu.

V podstatě největší hrozbou pro rozvoj území je nedostatek finančních prostředků, které by mohly být využity na různé aktivity ve všech kritických oblastech. Odliv obyvatel do větších měst s větší pracovní nabídkou a lepší ekonomickou situací je další hrozbou. Určitou míru ohrožení představuje i nízká úroveň spolupráce.

Závěr

Životní prostředí je jedním z pilířů trvale udržitelného rozvoje, jehož cílem je uspokojení potřeb současné generace bez ohrožení uspokojení potřeb budoucích generací. Ochrana prostředí se v posledních letech stává nedílnou součástí lidské činnosti. Z okrajového problému se postupem času stal jeden z hlavních. Ochrana životního prostředí je základem pro život člověka a nelze tento problém oddělovat od ostatních problémů.

Cílem diplomové práce bylo zjištění způsobů, kterými lze předcházet rizikovým faktorům v oblasti životního prostředí, charakteristika vybraného území a určení environmentálních problémů zkoumané oblasti. V teoretické části byl poskytnut teoretický základ k hlavním pojmům týkajících se životního prostředí a jeho ochrany, environmentální politice, regionální problematice, risk managementu a konkurenceschopnosti. V praktické části byl charakterizován mikroregion Podralsko, jeho historie a území, ale také subjekty, které významně ovlivňují popisované území. Byla také provedena SWOT analýza oblasti.

Existence rizik je nevyhnutelná. Ty, kterým se nelze vyhnout, je možné krýt prostřednictvím finančních prostředků. Finanční krytí lze provést ve formě krytí prostřednictvím státu nebo si subjekt může vytvářet vlastní rezervy. Nejčastěji používanou metodou je využití pojištění odpovědnosti. Negativní důsledky, které riziko může způsobit, jsou přeneseny na pojišťovnu.

Mikroregion Podralsko se nachází v Libereckém kraji a skládá se z několika obcí. Hlavní činností sdružení je koordinace společných záměrů, jejich realizace a zapojení občanů do dění a společného rozhodování. Nejvýznamnější oblastí je bývalý vojenský prostor Ralsko, který svou existencí přinesl do území řadu pozitiv a negativ. Díky své existenci se na území dodnes nachází několik významných přírodních lokalit i narušených území zapříčiněných starou ekologickou zátěží. Na území bývalého vojenského prostoru proběhlo za poslední roky několik asanačních prací za účelem odstranění starých ekologických zátěží, které vznikly těžbou uranu na území. Veškeré asanační práce provádí státní podnik DIAMO, který je jedním z nejdůležitějších subjektů mikroregionu Podralsko a který pomáhá zlepšovat životní prostředí na území. Významný podíl na zlepšování životního

prostředí na území má Geopark Ralsko. Jeho hlavní činností jsou EVVO programy a pořádání různých akcí pro zlepšení stavu životního prostředí.

Mezi hlavní environmentální problémy oblasti patří staré ekologické zátěže, které jsou zejména na území bývalého vojenského prostoru Ralsko. Na území Ralska je v rámci Libereckého kraje nejvyšší zátěž. Jedná se o následky chemické těžby uranu. Staré ekologické zátěže jsou v současné době likvidovány a předpokládaný konec je do roku 2030. Na území jsou také oblasti se znečištěnými podzemními vodami. Úbytek zemědělské půdy je také jedním z problémů oblasti. Jinak lze životní prostředí v současné době považovat za příznivé. Na území se nachází též několik chráněných území, které svědčí o dobrém životním prostředí.

Na základě SWOT analýzy lze říci, že mikroregion Podralsko je území s vysokým potenciálem pro rozvoj, který zatím nevyužívá dostatečně. Mikroregion má několik silných stránek, ale stále existuje několik oblastí, ve kterých má značné mezery. Jednou z oblastí, na kterou by se měl mikroregion zaměřit, je cestovní ruch. Na území je značné množství atraktivních míst pro rozvoj cestovního ruchu, která jsou stále nevyužita. V oblasti je nedostačující množství ubytovacích a stravovacích zařízení. Mikroregion by se měl více zaměřit na čerpání finančních zdrojů z dotací Evropské unie a měl by se snažit stát se atraktivním pro možné investory. Nedostatek finančních zdrojů je také jednou z hrozeb oblasti. Mikroregion Podralsko by se měl zaměřit na užší spolupráci mezi obcemi navzájem a i s okolními obcemi. Společná propagace území by napomohla nalákání turistů, možných investorů a potencionálních nových obyvatel. Velkou příležitostí pro rozvoj mikroregionu je rozvoj turistiky a cykloturistiky. Výstavba nových turistických a cyklistických tras přiláká turisty.

Seznam použité literatury

Citace – monografie

BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ. *Teorie regionálního rozvoje*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1974-3.

Bývalý vojenský prostor Ralsko a jeho potenciál pro rozvoj cestovního ruchu: sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí: Mimoň 26. dubna 2006. Mimoň: Město Mimoň, 2006. ISBN 80-239-7313-4.

ČESKÁ REPUBLIKA. *Zákon ze dne 22. dubna 2008 o předcházení ekologické újmě a o její nápravě a o změně některých zákonů*. In: Sbíрка zákonů č. 167/2008.

DAMOHOŘSKÝ, Milan. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7.

Databáze článků ProQuest (<http://knihovna.tul.cz/>).

DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Principy pojištění a pojišťovnictví*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Ekopress, 2005. ISBN 80-86119-92-0.

JÁČ, Ivan. *Jedinečnost obce v regionu*. Praha: Professional Publishing, 2010. ISBN 978-80-7431-038-6.

JÁČ, Ivan, Petra RYDVALOVÁ a Miroslav ŽIŽKA. *Inovace v malém a středním podnikání*. Brno: Computer Press, 2005. ISBN 80-251-0853-8.

JEŽEK, Jiří. Strategické regionální plánování. In: WOKOUN, R. *Regionální rozvoj: (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

KRULIŠ, Jiří. *Jak vítězit nad riziky: aktivní management rizik – nástroj řízení úspěšných firem*. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-835-2.

MAIER, Karel. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: GRADA, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.

- MEZŘICKÝ, Václav. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-003-8.
- MONTI, Alberto. *Environmental Risks and Insurance: A Comparative Analysis of the Role of Insurance in the Management of Environment-related Risks*. OECD, 2003. ISBN 92-64-10550-6.
- NEVIMA, Jan. *Konkurenceschopnost regionů Visegrádské čtyřky (teoretické a empirické přístupy k vymezení, měření a hodnocení)*. Praha: Professional Publishing, 2014. ISBN 978-80-7431-144-4.
- POLÁŠKOVÁ, Anna. *Úvod do ekologie a ochrany životního prostředí*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1927-9.
- SKOKAN, Karel. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Ostrava: Repronis, 2004. ISBN 80-7329-059-6.
- SMEJKAL, Vladimír a Karel RAIS. *Řízení rizik*. Praha: GRADA Publishing, 2003. ISBN 80-247-0198-7.
- TUHÁČEK, Miloš a Jitka JELÍNKOVÁ. *Právo životního prostředí: praktický průvodce*. Praha: GRADA, 2015. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5464-2.
- VEBER, Jaromír, Marie HŮLOVÁ a Alena PLÁŠKOVÁ. *Management kvality, environmentu a bezpečnosti práce: legislativa, systémy, metody, praxe*. Praha: Management Press, 2006. ISBN 80-7261-146-1.
- VÍCHA, Ondřej. *Princip „znečišťovatel platí“ z právního pohledu*. Praha: Linde, 2014. Monografie (Linde). ISBN 978-80-7201-947-2.
- VITURKA, Milan. Environmentální politika. In: WOKOUN, R. *Regionální rozvoj: (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.
- VLČKOVÁ, Jitka (ed.). *Průvodce ochranou životního prostředí pro veřejnou správu*. Praha: IREAS, Institut pro strukturální politiku, 2008. ISBN 978-80-86684-49-9.

WOKOUN, R. *Regionální rozvoj: (výchozí podmínky regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

Citace – Internetové zdroje

Diamo.cz: *DIAMO, státní podnik Stráž pod Ralskem*. [online]. [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://www.diamo.cz/diamo-statni-podnik-straz-pod-ralskem>

Diamo.cz: *Činnosti podniku*. [online]. [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://www.diamo.cz/cinnosti-podniku>

Diamo.cz: *Sanační práce – odstraňování následků hornické a jiné činnosti*. [online]. [cit. 2016-08-22]. Dostupné z: <http://www.diamo.cz/sanacni-prace>

Drusop.nature.cz: *Objekty ústředního seznamu*. [online]. [cit. 2016-08-20]. Dostupné z: http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/chrob_find/index.php?frame=1&TYPVYSTUPU%5B%5D=drusop&h_zchru=1&h_evl=1&h_ptacob=1&h_schru=1&h_pstromy=1&h_kod=&h_nazev=&h_organ_oochp=&h_kraj=CZ051&OKRES=&ORP_ICOB=&POVOB_ICOB=&h_obec=&h_ku=&h_submit=Vyhledat

Enviweb.cz: *Máte vyhodnocené riziko ekologické újmy?* [online]. [cit. 2016-03-29]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/clanek/archiv/99837/mate-vyhodnocene-riziko-ekologicke-ujmy>

Geology.cz: *Sít' národních parků* [online]. [cit. 2016-08-17]. Dostupné z: <http://www.geology.cz/narodnigeoparky/odkazy>

Geoparkralsko.cz: *Naše projekty*. [online]. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <http://geoparkralsko.cz/nase-projekty>

Geoparkralsko.cz: *O Geoparku*. [online]. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <http://geoparkralsko.cz/o-geoparku>

Geoparkralsko.cz: *Vzdělání a osvěta*. [online]. [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: <http://geoparkralsko.cz/vzdelavani-a-osveta>

Geoparkralsko.cz: *Zážitky v geoparku*. [online]. [cit. 2016-04-2]. Dostupné z: <http://geoparkralsko.cz/zazitky-v-geoparku>

Lagpodralsko.com: *Úvod*. [online]. [cit. 2016-07-15]. Dostupné z: <http://www.lagpodralsko.com/>

Lagpodralsko.com: *Podralsko 2014+*. [online]. 2016. [cit. 2016-07-15]. Dostupné z: <http://lagpodralsko.com/doc/clld-lag-podralsko-2014-2020.pdf>

Liberecky-kraj.cz: *Bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko*. [online]. [cit. 2016-07-22]. Dostupné z: <http://www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/556-byvaly-vojensky-vycvikovy-prostor-ralsko.html>

Managementmania.com: *PESTLE analýza*. [online]. 2011 – 2016. [cit. 2016-08-27]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/pestle-analyza>

Managementmania.com: *Analýza pěti sil 5F*. [online]. 2011 – 2016. [cit. 2016-08-27]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/analyza-5f>

Mestoralsko.cz: *Akční plán rozvoje města*. [online]. 2012 – 2013. [cit. 2016-08-01]. Dostupné z: http://www.mestoralsko.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=13922&id_dokumenty=1154

Mzp.cz: *Environmentální politika a nástroje*. [online]. [cit. 2016-05-05]. Dostupné z: http://mzp.cz/cz/environmentalni_politika_nastroje

Mzp.cz: *Financování ochrany životního prostředí*. [online]. [cit. 2016-05-05]. Dostupné z: http://mzp.cz/cz/financovani_ochrana_zivotni_prostredi

Mzp.cz: *Staré ekologické zátěže, resp. kontaminovaná místa*. [online]. [cit. 2016-08-27]. Dostupné z: http://mzp.cz/cz/stare_ekologicke_zateze

Opzp.cz: *O programu*. [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.opzp.cz/o-programu/>

Podralsko.info: *Charakteristika*. [online]. [cit. 2016-07-03]. Dostupné z: <http://podralsko.info/mikroregion-podralsko/charakteristika/>

Proquest.com: *Koncepce úspěchuschopnosti a její pojetí strategie*. [online]. [cit. 2016-08-31]. Dostupné z:

search.proquest.com/docview/195467243/fulltextPDF/568B7D477C3F4ED1PQ/1?accountid=17116

Renomia.cz: *Pojištění odpovědnosti*. [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.renomia.cz/reseni-a-sluzby/podle-produktu/pojisteni-odpovednosti/>

Respect.cz: *Pojištění odpovědnosti za újmu*. [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.respect.cz/cs/pojisteni-odpovednosti-za-ujmu-26>

Sfzp.cz: *Státní fond životního prostředí ČR*. [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <https://www.sfzp.cz/sekce/92/statni-fond-zivotniho-prostredi-cr/>

Sfzp.cz: *Stručně o národních programech*. [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <https://www.sfzp.cz/sekce/163/strucne-o-narodnich-programech/>